

Filozofická fakulta Univerzity Palackého

**Komentovaný překlad: Kirkpatrick Sale,
After Eden: The Evolution of Human Domination,
Duke University Press Books, 2006,
část první kapitoly
(Bakalářská práce)**

2023

Petra Kamenčáková

Filozofická fakulta Univerzity Palackého
Katedra anglistiky a amerikanistiky

Komentovaný překlad: Kirkpatrick Sale, *After Eden: The Evolution of Human Domination*, Duke University Press Books, 2006, část první kapitoly
(Bakalářská práce).

Autor: Petra Kamenčáková

Studijní obor: Anglická filologie

Vedoucí práce: Mgr. Michal Kubánek

Název práce v češtině: Komentovaný překlad: Kirkpatrick Sale, *After Eden: The Evolution of Human Domination*, Duke University Press Books, 2006, část první kapitoly

Název práce v angličtině: Annotated Translation: Kirkpatrick Sale, *After Eden: The Evolution of Human Domination*, Duke University Press Books, 2006, a part of the first chapter

Počet znaků: 74 351 (bez appendixů)

Počet stran (podle znaků /1800): 41

Počet stran (podle čísel): 44

Abstrakt: Tato bakalářská práce se skládá ze tří částí. První částí této práce je překlad první kapitoly populárně-naučné knihy *After Eden: The Evolution of Human Domination* (2006) od Kirkpatricka Salea (*1937). Ve druhé části nejprve provedu analýzu výchozího textu podle Christiane Nordové, poté představím knihu a jejího autora. Na závěr představím populárně-naučný styl. Třetí a poslední částí je komentář k překladu, kde se budu věnovat vybraným aspektům překladu na různých jazykových rovinách.

Klíčová slova: překlad, překladatelské problémy, populárně-naučný styl, evoluce člověka, překladatelské postupy

Abstract: This bachelor thesis consists of three parts. The first part of this thesis is a translation of the first chapter of the popular science book *After Eden: The Evolution of Human Domination* (2006) by Kirkpatrick Sale (*1937). In the second part, I first aim to analyze the source text according to Christiane Nord's approach to translation, then I will introduce the book and its author. Then I aim to introduce the popular scientific style. The third and final part is a commentary on the translation, where I aim to discuss selected aspects of the translation at different linguistic levels.

Key words: translation, translation problems, popular scientific style, human evolution, translation methods

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a uvedla úplný seznam citované a použité literatury.

V Olomouci dne 8.6. 2023

Petra Kamenčáková

Děkuji vedoucímu diplomové práce Mgr. Michalu Kubánkovi za užitečnou metodickou pomoc a cenné rady při zpracování diplomové práce.

V Olomouci dne 8.6. 2023

Petra Kamenčáková

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

CJ = cílový jazyk

CT = cílový text

MWD = *Merriam-Webster Dictionary*

OALD = *Oxford Advanced Learner's Dictionary*

O:1 = originál: číslo strany

P:1 = překlad: číslo strany

SSČ = *Slovník spisovné češtiny*

VJ = výchozí jazyk

VT = výchozí text

OBSAH

1	Úvod.....	1
2	Překlad části první kapitoly knihy <i>After Eden: The Evolution of Human Domination</i> (2006)	2
3	Analýza výchozího textu	8
3.1	Vnětextové faktory	8
3.2	Autor.....	8
3.3	Záměr	9
3.4	Adresát	9
3.5	Médium	9
3.6	Místo.....	9
3.9	Vnitrotextové faktory	10
3.10	Téma.....	10
3.11	Obsah.....	10
3.12	Presupozice	10
3.13	Výstavba textu.....	10
3.14	Neverbální prvky.....	11
3.15	Lexikum	12
3.16	Shrnutí	12
4	Teoretická část.....	13
4.1	Stylistické zařazení výchozího textu	13
4.2	Populárně-naučný styl	14
4.2.1	Zásady pro překlad populárně-naučného stylu	15
4.2.2	Shrnutí	16
5	Komentář k překladu	17
5.1	Překladatelská metoda.....	17
5.1.1	Lexikální rovina	18
5.1.2	Syntaktická rovina	24
5.1.3	Větné kondenzory	25
5.1.4	Pragmatická rovina.....	27
6	Závěr.....	29
7	Příloha	30
7.1	Výchozí text	30
8	Anotace.....	36
9	Bibliografie.....	37

1 Úvod

Cílem této práce je přeložit z angličtiny do češtiny první kapitolu knihy *After Eden: The Evolution of Human Domination* (2006) od Kirkpatricka Salea (*1937) a pak se zaměřit na překladatelské problémy za pomoci překladatelského komentáře. Při psaní této práce čerpám jak z českých, tak i ze zahraničních zdrojů. Tuto knihu jsem si vybrala proto, že je čtivá a obsahuje mnoho zajímavých informací.

První část tvoří překlad výchozího textu. Poté provedu analýzu výchozího textu podle modelu Christiane Nordové. Součástí analýzy výchozího textu bude představení knihy a jejího autora.

V druhé části stručně popíšu populárně-naučný styl. Ten zahrnuje jak obecnou teorii, tak konkrétní praktické příklady nacházející se v textu. Při popisu populárně-naučného stylu budu vycházet z prací Čechové a kol. (2003), Knittlové (2010), Hoffmannové (2019), Místríka (1997), Bečky (1966), Müllerové (1989), Hošnové (1994), atd. Popíšu charakteristické rysy populárně-naučného stylu a jeho rozdělení podle Místríka (1997), Hoffmannové (2019), Hošnové (1994), Knittlové (2010), aj. Rovněž se pokusím popsat charakteristiku populárně-naučného stylu vlastními slovy a vysvětlit, jak lze tyto rysy prakticky využít při překladu. Tato analýza mi poslouží jako základ pro pozdější komentář k překladu.

Třetí a poslední část tvoří komentář k překladu, kde se budu věnovat vybraným aspektům překladu na rovině lexikální, syntaktické a pragmatické. Součástí popisu překladatelských problémů v rovině lexikální bude překlad termínů a překlad několika slovesných a jmenných metafor. Dále se v syntaktické rovině zaměřím na složitá souvětí a větné kondenzory. Poté se v pragmatické rovině zaměřím na převody jednotek z imperiálních na metrické a na to, jak lze výchozí text co nejvíce přizpůsobit českému čtenáři.

Všechny závěry, které jsem učinila ohledně překladu a jeho analýzy, jsou podloženy argumenty, ilustrovány příklady a samozřejmě plně korespondují s tvrzeními z akademických zdrojů. Věřím, že tato práce by mohla najít v budoucnu využití při překladu odborných textů z oblasti paleontologie, antropologie či archeologie.

2 Překlad části první kapitoly knihy *After Eden: The Evolution of Human Domination* (2006)

KAPITOLA PRVNÍ

Úsvit moderní kultury

PŘED 70 000-50 000 LETY

Asi před 71 000 lety na Zemi náhle nastala tuhá sopečná zima, když vybuchla Toba, obrovská sopka nacházející se na ostrově Sumatra v Andamanském moři. Tím došlo k největší sopečné erupci, jakou Země za posledních 400 milionů let zažila. Popel ze sopky vystřelil nejméně 32 kilometrů do atmosféry a poté se rozptýlil po celém světě. Pod vrstvou sedimentů tlustou asi 25 cm se pohřbil indický subkontinent a všechny ostrovy v Pacifiku. Podle odhadů se na Zemi usadilo více než 1243 km² popela a oblohu po celém světě zatemnila neuvěřitelná 1,1 miliarda tun stratosférického prachu a aerosolů kyseliny sírové. Po erupci zůstala jen obrovská kaldera, ze které se stalo největší jezero přírodního původu v jihovýchodní Asii. Je asi 96 km dlouhé a skoro 58 km široké.

Teploty prudce poklesly. Michael Rampino, americký geolog z Newyorské univerzity, odhadl, že teploty na celém světě poklesly asi o 8–13 stupňů Celsia. Ve vyšších zeměpisných šířkách poklesla teplota možná až o 24 stupňů Celsia, čímž došlo k vyhynutí mnoha rostlin v tropickém pásu a dvou třetin všech rostlin v pásu mírném. To mělo za následek léta chladnější nejméně o 9 stupňů a mnohem tužší zimy než předtím. Drobné částičky popela pršící z nebe pronikly do plic mnoha zvířat, zhoršily dýchání a usadily se i v peří ptáků, což jim znemožnilo létat. Měření z vrtů v ledu naznačují, že se výpary kyseliny sírové držely v atmosféře po dobu šesti let, odrážely sluneční paprsky, což způsobilo, že se po dlouhá léta drželo na Zemi velmi chladné klima. Toto velmi chladné klima uvedlo Zemi do menší doby ledové trvající 10 tisíc let, což byla pravděpodobně nejchladnější fáze 60 000 let trvající doby ledové, kterou tímto překonala. Severské lesy se změnilly v nehostinnou bezlesou tundru pokrytou mechem nebo v polopouště poseté zakrslými keři, zatímco tropické deštné lesy se změnilly na suché otevřené savany. Louky se mezitím proměnily ve větrem bičované pouště.

Následky pro tehdejší hominidy byly katastrofální. Některé zbývající populace člověka vzprámeného (*Homo erectus*) žijící v Indonésii a v Číně, zejména ty, které pobývaly v tropech a nebyly v bezprostřední blízkosti lávového proudu, přežily, ale i tak je tato změna zasáhla. Stali se zcela závislími zejména na stále klesajících zásobách masa a plodů moře. Neandrtálci z Evropy a Levanty, kteří měli díky jejich tisíciletým zkušenostem s přežitím v chladném podnebí robustní stavbu těla, byli na tom zprvu lépe. Jenže po čase se i jejich zdroje potravy ztenčily a postupem času byli na tom pravděpodobně mnohem hůře než jejich současníci ve Středomoří. V Africe, kde před výbuchem sopky Toba žily početné populace anatomicky moderního člověka (*Homo sapiens*), odolaly sopečné zimě jen ty, které pobývaly jen v několika málo oblastech s příznivými podmínkami, kde jim neztěžovalo život extrémně chladné a suché klima. Vedly si dobře například na pobřeží jižní Afriky, ve východní Africe a u Středozemního moře, kde měly k dispozici vodu a dostatečné množství plodů moře.

Rostoucí počet nových fosilních nálezů ukazuje, že se pravděpodobně vlivem náhlých klimatických změn právě tehdy u přeživších populací sapientů začaly horečně vyvíjet nové aspekty kultury a psychologie, jež z nich učinily zcela moderní bytosti schopné se přizpůsobit naprosto čemukoli.

Homo sapiens byl v té době po *tělesné* stránce moderní už možná po dobu 90 000 let; nejstarší fosilie tzv. anatomicky moderních lidí byly nalezeny asi na dvou desítkách lokalit v Africe a na dvou v Levantě (oblast dnešní jihozápadní Asie, která však tehdy z geografického a klimatologického hlediska náležela spíše k Africe než k Asii). Nejstarší z nalezišť je souvrství Kibbish v Etiopii, které je podle odhadů asi 195 000 let staré. Ať už tento vývoj v *Homo sapiens* probíhal relativně rychle, jak tvrdí někteří paleontologové včetně Američana Stephena Jaye Goulda, nebo postupným vývojem člověka vzpřímeného k tomu, čemu se někdy říká „archaický *Homo sapiens*“, přikláním se k názoru, že někdy před 150 000 lety (alespoň podle četných nálezů) nepochybně existoval v Africe člověk anatomicky moderní, plně vzpřímený se štíhlou stavbou těla a hlavy, a mozkovnou o objemu 1400-1550 cm³ (pro srovnání: mozky dnešních lidí mají v průměru objem 1350-1400 cm³).

Bylo však obtížné zjistit, zda-li tito první sapienti byli vyspělí, co se týče chování, používání nástrojů či zakládání společenských struktur, které jsou pro nás tak typické – či stále používali primitivní nástroje a mysleli stejně jako jejich předkové. Na rané nálezy sapientů není Afrika příliš bohatá. Nálezy vesměs naznačují, že z velké části byly tyto nástroje, jež se používaly jak v Africe, tak v Evropě po předchozích 100 tisíc let, značně primitivní. Pravdou je, že na několika místech (alespoň podle nedávných objevů) se objevily zárodky moderní kultury, které budou mít vliv na pozdější fosilní záznam. V Katandě, archeologické lokalitě nacházející se na východě Konga na řece Semliki, se našlo např. osm harpun a čtyři opracované kostěné artefakty staré asi 90 000-80 000 let (podle nejnovějších odhadů jsou tyto nástroje asi 71 000 let staré). To poskytuje první ucelený důkaz o tom, že pravěcí Afričané lovíli ryby, přičemž používali kosti k výrobě zbraní. (Na dvou dřívějších nalezištích, v jeskyních Mumbwa a Broken Hill v Zambii, byly nalezeny úlomky kostí, jejichž zařazení je problematické). A na dvou lokalitách v Tanzanii byly objeveny kusy obsidiánu, jež se datují do doby před 130 000 lety. Ty se již dříve našly ve Velké příkopové propadlině v Keni, vzdálené odtud téměř 320 km, což může ukazovat na výměnný obchod. Tento pokrok lze považovat za zárodek pozdější moderní kultury. „Tyto výjimky však jen potvrzují, že tito raní sapienti byli z velké části lidmi“, prohlásil americký antropolog Richard Klein ze Stanfordovy univerzity v USA a dodává, že byli „podobní svým předchůdcům, ale velmi odlišní od svých následovníků“.

Pak se asi před 70 000 lety něco změnilo. Vznikla moderní kultura.

Domnívám se, že tito sapienti se museli usilovně snažit proto, aby přežili náhlou a tuhou zimu, což vedlo k osvojení dovedností, které později měly vliv na tento druh po zbytek doby kamenné až do současnosti. Jinými slovy, v těchto drsných podmínkách dokázali přežít ti, kteří se přizpůsobili, zaměřili se na pravidelný lov a výrobu dokonalejších nástrojů. Vyráběli dokonalejší zbraně ze široké škály materiálů; a rozvíjeli rituály pro udržování dobrých vztahů ve skupině. Koneckonců je to základní princip antropologie, říká britský evoluční biolog Robert Foley z Univerzity v Cambridge

a dodává, že „ekologické podmínky (...) jsou základním stavebním kamenem pro rozvoj sociálního chování“. Toto byly extrémní ekologické podmínky.

Můžeme si představit těch několik desítek klanů druhu *Homo sapiens*, kteří žili v jeskyních na pobřeží jižní Afriky, jak s hrůzou a zároveň s údivem vzhlížejí vzhůru k nebesům, když se obloha začíná plnit obrovskými šedými mraky, které vzápětí zakryjí slunce a pak se zničehonic ochladí. V následujících dnech a týdnech mohou pociťovat zmatení, možná i hněv, protože se obloha začne plnit obrovskými šedými mraky, což bylo něco, co se nepodobovalo ničemu, co doposud znali. Teploty stále klesaly, okolní rostliny začaly vadnout a zdálo se, že spousta zvířat, na kterých byli do té doby závislí, buď uprchla nebo padla za oběť popelu a neobvykle chladnému klimatu.

Podél jihoafrického pobřeží se nachází více než dvacet jeskyní a skalních úkrytů, které byly obydleny již na začátku sopečné zimy a táhnou se v oblouku dlouhém asi 1930 km od jeskyně Steenbokfontein u Atlantského oceánu, vzdálené asi 320 km severně od mysu Dobré naděje, napříč východním pobřežím jižní Afriky až k jeskyni Border nacházející se v Jihoafrické republice blízko hranice se Svazijskem. Navzdory své nízké zeměpisné šířce bylo okolí mysu Dobré naděje velmi výhodným místem pro život, protože právě tam tehdy žilo více druhů rostlin než kdekoli jinde na Zemi – dnes tam například roste více než 8 000 druhů rostlin, přičemž dvě třetiny z nich nerostou nikde jinde než právě tam. Oceány byly plné savců, ryb a měkkýšů, které pokles teploty pravděpodobně nijak zvlášť neovlivnil. Aby se dalo přežít během sopečné zimy, bylo zapotřebí využít nově objevené vynalézavosti, chytrosti a schopnosti řešit problémy.

A právě toto je to, co ukazuje fosilní záznam.

Jeskyně Blombos by mohla vyprávět o tom, co se tehdy dělo v jižní Africe, ačkoli je to jen jedna z tuctu jeskyní, kde se něco našlo. Asi 305 kilometrů východně od Kapského Města v nadmořské výšce 27 m.n.m., se nachází malá jeskyně s dlouhým úzkým otvorem, kterou zhruba před 70 000 lety po několik tisíciletí obývali lidé, které lze považovat za příklad moderní kultury sopečné zimy. Tým vědců pod vedením jihoafrického archeologa Christophera Henshilwooda z Iziko Museums of South Africa v Kapském Městě a vědců z Bergenské univerzity v Norsku od začátku vykopávek v roce 1992 systematicky odhaluje, jak moc byli tito pralidé vynalézaví a odolní vůči chladnému klimatu.

Co je nejdůležitější, lidé z Blombosu využívali technologie, o kterých se antropologům dosud nezdálo: dokázali odlamovat dlouhé a tenké čepele z bloků z jemnozrnného křemence nebo silicitu, pravděpodobně za pomoci dřevěného šídla nebo razidla, a následně je vytvarovali do malých, velmi ostrých, až 5 centimetrů velkých hrotů. Ty se pak připevňovaly na dřevěné násady buď nějakým tmelem rostlinného původu (jehož stopy lze na některých hrotech najít) nebo za pomoci řemínků z kůže či vinné révy. Ty se ale vždy rozloží a nikdy nezkaší. Jde o nejstarší známý doklad o používání nástrojů na světě. Vzniklé oštěpy, které byly dost ostré na to, aby pronikly kůží téměř jakéhokoliv z velkých místních savců, mohl lovec vrhnout z relativně bezpečné vzdálenosti silou dostatečně velkou na to, aby způsobil oběti vážná zranění či dokonce smrt. Spolu s podobnými hroty oštěpů z tuctu dalších jihoafrických jeskyní z doby zhruba před 70 000 lety představuje tento nález zlom ve vývoji sapientů.

Jedním z významů hrotů oštěpů je skutečnost, že na mnoha místech pocházel kámen z daleka, z čehož lze usoudit, že sapienti věděli, které kameny jsou na ostrá kopí nejlepší. Tím mohli investovat svůj čas a námahu do jejich hledání. Stejně jako okr, téměř všechny hroty oštěpů a jemné zrnité kamínky z křemene nalezené v Blombosu pochází z jiných materiálů než místních. Chalcedon používaný v jeskyni Border na téměř polovinu hrotů oštěpů pochází ze vzdálenosti asi čtyřiceti kilometrů, v jeskyni Nelson Bay na nejjihnějším cípu Afriky se podíl kamenů pocházejících odjinud nahromaděných za tisíciletí osídlení pohybuje od 83 do 99 procent. Tak velký rozsah zdrojů na velké vzdálenosti naznačuje, že tito pralidé dokázali využívat okolní krajinu víc, než se dosud předpokládalo. Dost možná byli schopni provozovat výměnný obchod mezi různými kmeny, aby si doplnili zásoby potravy, pazourků a přírodních materiálů (zejména dřevo na výrobu oštěpů). Dva antropologové, kteří zkoumali artefakty z tohoto období, Američané Stanley Ambrose a Karl Lorenz, mají za to, že ve skutečnosti tento počátek výroby kamenných nástrojů „znamená významnou změnu v lidské společnosti“, což je další reakce na sopečnou zimu.

Je možné, že sapienti v předchozích tisíciletích nějak aktivně lovili. Pokud ano, tak jim kořistí byli většinou malí živočichové, které šlo omráčit kamenem či lapit do sítě. Maso bylo důležitou součástí jejich jídelníčku, ale obecně se soudí, že jej obvykle získávali hledáním mršín – sebrali napůl sežranou mršinu ze stromu, kde si ji nechala nějaká kočkovitá šelma, nebo zahnali hyenu či hejno káňat od mršiny mladé antilopy. A fosilní nálezy naznačují, že si pralidé do svých táborů brali převážně hlavy a končetiny ulovených zvířat – tedy částí, jež zůstávaly po masožravcích, kteří snědli ty části, kde bylo nejvíce masa.

Nyní však nastal kritický nedostatek zdrojů potravy. Bylo třeba přijmout nová opatření, shánět se po větších zvířatech, a také vyvíjet nové způsoby lovu. Lov velkých zvířat se tak stal základní součástí přežití sapientů. Tuto premisu bezpochyby potvrzují nálezy hrotů oštěpů v Blombosu a v dalších jeskyních v jižní Africe – tyto nálezy jsou součástí industrií známé jako industrie z Howieson's Poortu a industrie ze Still Bay (pojmenované podle dalších dvou jeskyní v jižní Africe). Podle Kleina, který se touto částí kontinentu zabývá již od roku 1976, jde o důkaz „raného vzniku zcela moderního lidského chování“.

Ale Blombos toho nabízí mnohem více. Během vykopávek v letech 1992-2000, Henshilwoodův tým objevil nejen několik vzácných artefaktů vyrobených ze zvířecích kostí, ale také i doklady toho, co antropologové dnes nazývají „industrií kostěných nástrojů“. Stáří těchto artefaktů se odhaduje na přibližně 70 000 let př.n.l., čímž jde o nejstarší zaznamenané použití nástrojů mimo Katandu. O důležitosti lovu svědčí četné objevy kosterních pozůstatků mnoha druhů zvířat nalezených právě v Blombosu. Ze suchozemských živočichů zde byli nejhojnější malí savci, jako je rypoš prasečí a daman skalní (jenž vypadá jako malý svišť), z něhož bylo nalezeno více než 2000 kostí, ale našly se i početné pozůstatky tuleňů, antilop (včetně antilop losích a skálolozů skákavých), a dokonce i nosorožce (vážícího až 3 tuny) a hrocha (o hmotnosti až 6 tun). O tom, že lov nebyl ničím výjimečným, dokládají pozůstatky pakoňů, buvolců stepních, zeber a mnoha druhů antilop z jiných jihoafrických jeskyní. Našly se však i pozůstatky např. obřího buvola o hmotnosti až 910 kg a s rozpětím rohů asi 1,8 metru, slona o hmotnosti přibližně

4 tuny a štěkouna šedého (přestože vážil jen 68 kg, nebylo snadné jej ulovit). Tato zvířata byla pro člověka bezpochyby nebezpečná. Z nálezů v Blombosu vyplývá, že tato zvířata pralidé svého času aktivně lovili, nikoli pojídali jejich mršiny. Na kostech jsou totiž četné stopy po řezech od kamenných nástrojů, které nepřekrývají stopy po zubech od jiných masožravců, což je typické spíše pro mrchožrouty. Jsou přítomny celé mršiny, nikoli pouze kosti, což naznačuje, že oběť byla v jeskyni ihned po ulovení rozporcována na kusy. Rovněž se našlo velké množství mladých jedinců (zejména buvolů), která se na nalezištích mrchožroutů vyskytují jen zřídka, protože je ostatní masožravci obvykle sežerou hned poté, co je uloví.

Podle Kleina nemuseli být tito průkopníci až tak výkonní – a mohlo trvat několik staletí, než se vyvinul efektivní lov ve skupinách, jenž by byl zapotřebí k ulovení buvola či zebry. Není pochybu o tom, že tato lovná zvěř, z níž mnohá byla nebezpečná, začíná být důležitou součástí zdroje potravy sapientů a způsobu jejich života. Na základě nálezů v jeskyni Klasies, americký antropolog Richard Milo prohlásil, že tito lidé „byli zřejmě aktivní lovci, jež vyráběli nástroje, plánovali a prováděli složité úkoly“. Jinými slovy, byli to lovci „moderního“ typu, kteří se vyrovnali pozdějším sapientům v Evropě i přesto, že nebyli zpočátku tak zdatní lovci jako oni. Pro příklad uvádím, že se v jeskyni Klasies našly např. kamenné hroty zaryté do buvola.

Našly se zde také pozůstatky mořských tvorů, a to ve větší rozmanitosti a hojnosti než kdekoli jinde. Odhaduje se, že naši předkové byli schopni lovit ryby a měkkýše již před 125 000 lety – předpokládá se, že přítomnost nenasycených omega-3 a omega-6 mastných kyselin v mořských plodech způsobila, že se enormně zvětšila kapacita mozkovny sapientů. Díky nálezům v jeskyni Blombos máme v současné době jisté důkazy o hojném využívání darů moře. Nejčastěji naši předkové lovili lachtany jihoafrické – našly se zde pozůstatky asi 240 jedinců, ale našly se zde i pozůstatky delfinů, tučňáků brýlových, velryb, bezobratlých včetně plžů a mlžů (např. limbet a slávek); a hlubokomořské ryby, jež se ve fosilním záznamu dosud nevyskytovaly, jako třeba mořan hrbohlavý (druh mořského d'asa), sumec a mořan nosatý (velká mořská ryba lovená pro maso, z níž se našlo více než 1200 kostí). Podle Henshilwooda a jeho kolegů se řada zde nalezených kostěných artefaktů používala k lovu ryb. Soudě podle úlomků zdejších kostí je možné, že naši předkové tyto ryby spíše aktivně lovili než pojídali jejich mršiny.

Hroty oštěpů. Lov a rybolov. Aktivní a cílevědomé využívání druhů v jižním cípu Afriky. Naši předkové se postupně změnili z mrchožroutů na cílevědomé a aktivní lovce velkých, divokých, někdy i nebezpečných zvířat. Tito lidé už dokázali na ně nahlížet jak na žijící bytosti, tak jako na právoplatnou kořist, jež lze pronásledovat, lovit, zabíjet a porážet tak často, aby se nakonec stala hlavní součástí jídelníčku. Aktivní lov zvířat v tlupách způsobil, že se nakonec stal důležitou součástí života. Tito lidé se už nepovažovali za součást stromu života jako další druh savců (byť vzpřímený a chytrý), kterým byli v průběhu minulých 2 milionů let. Už se tak nebáli nebezpečných šelem a nežili už jen z jejich zbytků. Americký antropolog Matt Cartmill z Dukeovy univerzity v USA ve své studii o dějinách lovu tvrdí, že lov všechno změnil. Způsobil „odcizení člověka od přírody“ a vyvolal úprk u tvorů, s nimiž jsme po celá léta žili v harmonickém vztahu. Tam, kde se kdysi dávno mohli snadno pohybovat mezi ostatní zvířaty (alespoň

těmi, která nejsou masožravá), a pít u stejných napajedel s ostatními zvířaty, se nyní kdysi harmonický vztah změnil. Změnili se a prohlásili některé živočichy za svou právoplatnou kořist. Proto se tito živočichové naučili vycítit nebezpečí prostřednictvím pachu našich těl a včas utéct. A pokud se předtím museli mít na pozoru před ostatními masožravci, tak teď se jim mohli vyrovnat, a čas od času nám dokonce padli za oběť.

Dopad lovu na psychiku člověka musel být silný, stejně tak i na společnost. Jak podotýká Cartmill, lov není pro většinou lidí „příjemný už ze své podstaty“. Není důvod se domnívat, že „lidé mají od přírody radost ze zabíjení“. Zdá se, že lidé mají spíše „odjakživa odpor k zabíjení“, protože zabíjení „je často spojováno s něčím temným, neřestným a iracionálním“. Tyto pocity se sapienti postupně naučili překonávat, protože byli nuceni přežít ve světě ovlivněném sopečnou zimou, ale za jakou cenu? S jakými pocity viny či úzkosti se museli vyrovnávat? Jak dokázali žít s těmito pocity?

Nepochybně šlo o postupný přechod k lovu, jehož první fázi vyvolala sopečná zima. Ten se mohl postupně vyvíjet po několika desetiletí, možná i déle, a posléze se rozšířit po celém africkém kontinentu. Ale když se stal základní součástí každodenního života, znamenal velkou změnu v postavení člověka v přírodě, což Američanka Barbara Ehrenreichová ve své studii o násilí mezi pravěkými lidmi nazvala „jedním z největších pokroků ve vývoji člověka“, pokud ovšem lze v tomto případě hovořit o pokroku. Otázka lovu v době kamenné jako taková – kdy se začal provozovat, jak ho kdo začal provozovat, jak byl rozvinutý – je složitá a plná mnoha protichůdných názorů. Myslím si však, že je třeba zmínit několik zásadních pravd.

Začněme tím, že je pravděpodobné, že člověk vzpřímený byl během svého zhruba dvou milionů let trvajícího pobytu na Zemi především mrchožroutem, přičemž pravděpodobně přicházel do kontaktu s jinými masožravci. Maso a živočišný tuk byly důležitou součástí stravy tehdejších hominidů. Sloužilo zejména jako palivo pro stále se vyvíjející mozky, ale podle různých odhadů mohlo maso tvořit maximálně 10 až 20 % celkového příjmu, přičemž většinu stravy tvořily rostliny, kořinky, bobule a ořechy. Pojídání mršin a schopnost ovládat oheň bezpochyby umožnilo člověku vzpřímenému migrovat z Afriky na sever do chladnějších oblastí. Do Evropy na území dnešní Gruzie dorazil člověk vzpřímený před více než milionem let a do dnešní severní Číny se dostal přes jižní Asii o něco později. Různé kamenné nástroje, jež se dochovaly až do dnešní doby, byly ideální pro porcování masa.

3 Analýza výchozího textu

V této kapitole provedu analýzu výchozího textu podle modelu Christiane Nordové (1991, s. 41). Během analýzy se zaměřím na vněttextové a vnitrotextové faktory výchozího textu. Součástí této kapitoly představení knihy a jejího autora.

3.1 Vněttextové faktory

Podle Nordové (1991, s. 41) se struktura textu skládá z „intratextuálních (=vnitrotextových) a extratextuálních (=vněttextových) faktorů“. Vněttextovými faktory se rozumí „vnější prvky, jež určují, o čem text je“ (Sobhi, 2015, s. 2). Nordová (1991, s. 41) dodává, že „je třeba si položit některé zásadní otázky“:

- i. Kdo text napsal? (autor textu)
- ii. K čemu? (pozornost odesílatele)
- iii. Komu? (posluchači, kterým je text určen)
- iv. Jakým médiem? (médiem nebo kanál, kterým je text sdělován)
- v. Kde? (místo produkce a recepce textu)
- vi. Kdy? (čas produkce a recepce textu)
- vii. Proč? (motiv komunikace)
- viii. Za jakým účelem? (účel, kterého může text dosáhnout)

(Nordová, 1991, s. 41)

Podle Nordové (1991, s. 41) extratextuální faktory „pomáhají překladateli určit zdroj textu a měly by být zjištěny před přečtením výchozího textu“.

3.2 Autor

Autorem této knihy je americký historik a spisovatel Kirkpatrick Sale. Kirkpatrick Sale, celým jménem John Kirkpatrick Sale, se narodil 27. června 1937 ve městě Ithaca ve státě New York (USA) jako druhý syn Williama M. Salea a Helen Saleové (roz. Stearnsové). Svě dětství strávil ve vesničce Cayuga Heights blízko Ithaky. Po studiu na Cornellově univerzitě v Ithace začal pracovat jako novinář pro levicově orientovaný časopis *New Leader*. Nějaký čas strávil v Ghaně, o čemž později napsal knihu.

Rovněž napsal mnoho knih o politickém decentralismu, environmentalismu, bioregionalismu, luddismu a moderních technologiích. Pravidelně také psával články do progresivně orientovaných magazínů, jako je například *Mother Jones* a *The Nation*. Podle Mongilla a Boothové (2001, s. 245) je „Saleova filozofie ovlivněna zejména decentralismem“.

3.3 Záměr

Autorovým hlavním záměrem je v tištěné podobě poučit čtenáře o vývoji člověka. Současně je záměrem, aby se čtenář během četby odreagoval, zapomněl na starosti všedních dnů, odpočinul si, dozvěděl se při tom něco nového a pobavil se.

3.4 Adresát

Adresátem této knihy je čtenář-laik, jehož zálibou je evoluce člověka bez ohledu na výši vzdělání. Tato kniha je vhodná zejména pro zájemce o vývoj člověka s běžným středoškolským vzděláním.

3.5 Médium

Médiem je zde kniha, skládající ze 4 kapitol, jež napsal Sale kolem roku 2006. Tuto knihu vydalo v tištěné formě nakladatelství Duke University Press Books se sídlem v Durhamu v Severní Karolíně v roce 2006.

3.6 Místo

Soudím, že tato kniha je dobrou volbou i pro českého čtenáře, protože neobsahuje žádné kulturní prvky specifické pro anglosaskou kulturu. Protože je autor Američan, obsahuje ale tato kniha různé rozměry délek, vah, výšek a vzdáleností v imperiálních jednotkách a teploty vzduchu ve stupních Fahrenheita, což může být pro českého čtenáře neobvyklé, např. zde:

“(…) resulting in summers at least **15 degrees Fahrenheit**¹ cooler (…)” (O:11)

“(…) At two sites in Tanzania, pieces of obsidian dated to 130,000 years ago have been found that originally came from the Rift Valley in Kenya, nearly **200 miles away** (…)” (O: 13)

“(…) the giant cape buffalo (which could weigh as much as **2,000 pounds**) (…)” (O:18)

Z tohoto důvodu je vhodné během překladu převést tyto jednotky z imperiálních na metrické.

3.7 Motiv

Autorovým motivem k napsání této knihy byla snaha o představení různých vývojových teorií o původu člověka a rozvoje aspektů typické pro nás (vznik zemědělství a módy, používání ohně a nástrojů, atd.) podle různých autorů čtenářovi bez odborného vzdělání v oboru antropologie. Zároveň se snaží přimět čtenáře k tomu, aby se zamyslel nad svým způsobem života.

¹ není-li uvedeno jinak, tučné zvýraznění dodala autorka práce

3.8 Účel

Účelem této knihy je poučit čtenáře o vývoji člověka zábavnou formou. Současně nutí čtenáře zamyslet se nad svým způsobem života. Soudím, že rovněž podporuje čtenáře ve snaze zlepšit jisté aspekty svého životního stylu.

3.9 Vnitrotextové faktory

Nordová (1991, s. 26) tvrdí, že se „rozdělují následující vnitrotextové faktory: téma, obsah, presupozice, výstavba textu, neverbální prvky a lexikum“.

3.10 Téma

Nordová (1991, s. 85) rovněž dodává, že „téma může překladateli napovědět o obsahu a terminologii“. Tématem mého výchozího textu je evoluce člověka. Na základě tématu lze předpokládat, že výchozí text bude obsahovat termíny z oblasti archeologie a paleoantropologie. Knittlová (2010, s. 203) vyslovila názor, že překladatel „musí mít nutně alespoň základní vědomosti v oboru, z něhož překládá“. Z tohoto důvodu soudím, že překladatel by měl být dobře informovaný v oblasti archeologie a paleoantropologie.

3.11 Obsah

Tato kniha obsahuje 4 kapitoly, které se skládají z autorových vědeckých výzkumů, poznatků a názorů. První tři kapitoly pojednávají o vývoji lovu, kulturního a náboženského rozvoje člověka a o počátcích zemědělství. Čtvrtá a poslední kapitola se zabývá udržitelným způsobem života člověka vzpřímeného.

3.12 Presupozice

Autor předpokládá, že má čtenář základní znalosti z daného oboru ze základní a střední školy (v tomto případě se jedná o základy antropologie nabyté během studia dějepisu a biologie).

3.13 Výstavba textu

Výstavba textu je zde jednoduchá. Každá kapitola je očíslovaná (např. Chapter One), má svůj vlastní název (např. The Dawn of Modern Culture) a je členěna do odstavců. V textu se nevyskytují žádné poznámky pod čarou. Místo se zde vyskytují poznámky autora, jež se nachází v kulatých závorkách, např. zde:

“(…) the earliest fossils of what are called "anatomically modern humans" have been found at some two dozen sites in Africa and two in the Levant (**southwestern Asia but then geographically and climatologically an extension of Africa**), (...)" (O:13)

“(…) sometime around 150,000 years ago modern humans, fully erect, gracile in form and face, existed in Africa, with braincases in the range of 1,400-1,550 cubic centimeters (**living human brains average about 1,350-1,400 cc.**) (…)” (O:13.)

3.14 Neverbální prvky

Nordová (2005, s. 80) tvrdí, že „kompozice textu je často signalizována jeho vnějším vzhledem“ a dodává, že „odrážky, nadpisy a číslování kapitol, ale také rozvržení, ilustrace, tabulky, iniciály, tučné písmo nebo kurzíva či komunikace tváří v tvář, gesta a mimika, se označují jako neverbální prvky“. Tato kniha obsahuje tučně zvýrazněné nadpisy. Jednotlivé kapitoly jsou očíslovány tak, aby se v knize dalo lépe orientovat. Součástí knihy jsou fotografie, mapy a názorné ilustrace, jež pomáhají čtenáři lépe pochopit souvislosti. Někdy se autor uchyluje k používání kurzívy, například zde:

“(…) in Africa, where modern *Homo sapiens* lived (…)” (O:12)

“Some remnant populations of *Homo erectus* were living in Indonesia and China, (…)” (O:12)

Zde slouží kurzíva k zdůraznění termínů z oblasti antropologie *Homo sapiens* a *Homo erectus* jako binomického jména. Místy ovšem autor využívá kurzívy k zdůraznění své vlastní myšlenky, jako například zde:

“*Homo sapiens* had been *modern* in body for maybe 90,000 by then (…)” (O:12)

“*Decoration*, (…), implies first of all some kind of self-recognition, (…), personal *self-assertion* within a tribal band (…)” (O:28)

3.15 Lexikum

Autor se sice v knize vyjadřuje ponejvíce neutrálním jazykem, ale lze zde nalézt prvky formálního jazyka (*inclined, it is my thesis, exemplified, maintained, to begin with*) a termíny, jimž by měl rozumět i příjemce textu, což je v tomto případě čtenář s běžným středoškolským vzděláním (např. *caldera, volcano, aerosols, artifacts, species, atd.*). Tyto termíny jistě zná čtenář z hodin biologie či chemie na základní a střední škole.

Z lexikálního hlediska Nordová (2005, s. 111) tvrdí, že „charakteristika lexika je důležitá ve všech translatologických analýzách textů“. Zároveň dodává, že „výběr lexikálních prvků je do značné míry podmíněn tématem a obsahem“ (Nordová, 2005, s. 111). Toto tvrzení lze doložit z výchozího textu tím, že autor v textu využívá lexikálních prvků zejména z oblasti antropologie (*Homo sapiens, Homo erectus, rituals, clans, tribal cohesion*), archeologie (*artifacts, deposits, stone industry*), geologie (*volcano, stratospheric, caldera, lava, ignimbrite, volcanic winter, quartzite, silcrete*), biologie (zejm. zoologie – *klipspringers, limpets, stumpnose, musselcracker*), chemie (*sulfuric acid, polyunsaturated fatty acids, aerosols*) a fyziky (*particles*).

V tomto textu se rovněž vyskytují četné příklady toponym (*Andamanan Sea, Levant, Ethiopia, Cape of Good Hope*) a personym (*Christopher Henshilwood, Barbara Ehrenreich, Richard Klein, Stanley Ambrose, Karl Lorenz, Matt Cartmill aj.*). Vzhledem k tomu, že je autor americké národnosti, vyskytují se ve výchozím textu prvky americké angličtiny (*favorable, behavior, artifacts, centimeters*).

3.16 Shrnutí

Na základě argumentů Nordové (2005) soudím, že autor napsal tuto knihu proto, aby poučil čtenáře o vývoji člověka, obohatil ho o nové prvky slovní zásoby a podělil se s ním o své znalosti. Je rovněž možné, že se jej snaží motivovat k studiu archeologie. Závěrem dodávám, že analýza výchozího textu podle Nordové (2005, s. 41) by měla být provedena před překladem jakéhokoliv textu na odborné téma.

4 Teoretická část

V této kapitole se zaměřím na populárně-naučný styl. Nejprve na základě různých autorů stanovím definici populárně-naučného stylu. Rovněž se pokusím popsat charakteristiku populárně-naučného stylu a vysvětlit, jak lze těchto rysů prakticky využít při překladu. Tato analýza mi poslouží jako základ pro pozdější komentář k překladu.

4.1 Stylistické zařazení výchozího textu

Překládaná kapitola knihy *After Eden: The Evolution of Human Domination* (*Po vyhnání z ráje: Cesta člověka až na vrchol²*) od Kirkpatricka Salea (*1937) je příkladem tzv. populárně-naučného stylu, který se v tomto případě vyznačuje zaměřením na evoluci člověka. Přesněji řečeno, má za úkol poučit širokou veřejnost o vývoji člověka tak, aby se u toho něco dozvěděla a zároveň pobavila.

Jakobson (1973, s. 4) operuje s tvrzením, že k určení funkce výchozího textu slouží „šest základních funkcí textu: funkce referenční, emotivní (expresivní), konativní (apelová), fatická, metajazyková a poetická“. Soudím, že ve výchozím textu převládá funkce referenční. Ta se zde projevuje zejména snahou autora poskytnout čtenáři informace a poučit jej o vývoji člověka. Vzhledem k tomu, že autor v textu rovněž vyjadřuje své vlastní názory a formuluje názory jiných autorů – např. zde v těchto odstavcích:

“**I am inclined to think**, (...), sometime around 150,000 years ago modern humans, fully erect, gracile in form and face, existed in Africa, (...)” (O:13)

“**it is my thesis that** under the pressure of trying to survive the sudden and harsh volcanic winter, these Sapiens had to expand their means of wresting a living (...)” (O:14)

“It is (...) a basic principle of anthropology, as **Robert Foley of Cambridge University puts it**, that **ecological conditions ... provide the basis for evolution in social behaviour**, (...)”. (O:14)

Lze hovořit o tom, že se ve všech výše uvedených případech jedná o funkci referenční.

Dále se zde vyskytuje funkce poetická. Ta se projevuje hlavně v pasážích, kde se Sale obrací ke čtenáři tím, že se jej snaží za pomoci vyprávění jakéhosi „příběhu“ vtáhnout do děje. Tím mu rovněž pomáhá lépe pochopit složité přírodní jevy – např. v těchto úryvcích níže se snaží čtenáři vysvětlit, jak mohli naši předkové reagovat na změnu klimatu:

“**We can imagine them**, several dozen clans of Sapiens (...), looking up with fear and astonishment, as the huge gray clouds began to fill the blue sky (...)” (O:14)

V této větě autor rovněž využívá přítomného času k dramatizaci událostí, jež se udály v minulosti, což je pro populárně-naučný styl typické.

² toto je můj vlastní návrh překladu názvu této knihy

Soudím, že se zde tímto způsobem snaží autor za pomoci vyprávění jakéhosi „příběhu“ vtáhnout čtenáře do děje a rovněž se mu pokouší lépe vysvětlit složité přírodní jevy.

“**We can sense their bewilderment and confusion (...)**, as the gray clouds persisted, unlike any weather they had known before (...)” (O:14)

V tomto úryvku výše se autor snaží vylíčit pocity našich předků během náhlé změny klimatu.

Soudím, že mezi poetickou funkcí VT patří i podání informací zábavnou formou, přičemž se zde využívá především metafor:

“the mountain's ash and debris **shot** at least twenty miles into the air and were eventually scattered worldwide (...)” (O:11)

“**wiping out** many plants in the tropics and much as two-thirds in the tropics (...)” (O:11)

“[The volcanic winter] was followed by a severe mini-ice age that lasted for as long as a thousand years, probably the coldest period of any during the final 60,000-year Ice Age that it **ushered in** (...)” (O:11)

4.2 Populárně-naučný styl

Populárně-naučný styl je styl, jenž bývá zpravidla považován za podobor stylu odborného. Ne všichni autoři ale řadí populárně-naučný styl do stylu odborného. Tak kupříkladu Mistrík (1997, s. 426) neřadí populárně-naučný styl do odborného stylu, ale do tzv. „naučného stylu“, a Hoffmannová (2019, s. 143) jej řadí do tzv. „popularizačního stylu“ a nazývá jej stylem „populárně-odborným“ (Hoffmannová, 2019, s. 143). Hošnová (1994, s. 11) rovněž tento styl řadí do tzv. popularizačního stylu a rozlišuje „odborný styl vědecký a praktický“. Knittlová (2010, s. 125) naopak považuje tento styl za součást naučného stylu a dodává, že „naučný styl vznikl poměrně nedávno a už se štěpí na zřetelně rozlišený vědecký a populárně naučný, příp. instruktivní“. Mínařová (2009, s. 12) řadí tento styl mezi tzv. „populárně-naučný odborný styl“. Jinými slovy, populárně-naučný styl je podle mého názoru takový styl, jenž je se svým srozumitelným pojetím ideální pro čtenáře a čtenářky bez odborného vzdělání.

Na rozdíl od těchto výše zmíněných autorů, Čechová (2003, s. 189) operuje s tvrzením, že tento styl je podoborem stylu odborného. Dále se může odborný styl rozdělit dle Čechové (2003, s. 189) na: „styl vědeckých (teoretických) textů, styl prakticky odborný, styl populárně-naučný a styl esejistický“. Jiný autor, Bečka (1966, s. 18), rozlišuje „styl teoreticky odborný (neboli vědecký) a styl prakticky odborný“. Mitter (2020, s. 17) dodává, že v tomto stylu se ponejvíce uplatňuje „vyprávěcí slohový postup“. Vyprávění v tomto stylu je podle něj „modifikací vyprávěcího slohového postupu“ (Mitter, 2020, s. 17). Čechová (2003, s. 189) tvrdí, že „jednotlivé projevy mají pak blíže k publicistice nebo k literatuře krásné“.

Populárně-naučný styl by se měl podle Čechové (2003, s. 189) „podřídít čtenáři, který nemá příliš velké poznatky v daném oboru“. Mínařová (2009, s. 12) se domnívá, že tento styl je vhodný pro ty, „kteří jsou v daném oboru dosud nepoučení anebo poučení

jen povrchně“. Navíc, Bečka (1966, s. 18) tvrdí, že: „ve stylu odborném³ je forma přesným vyjádřením přesně koncipovaných myšlenek, výraz je plně zaměřen na působení intelektuální, expresivnost je potlačena a je využito prostředků jazyka odborného, zvláště odborné terminologie“.

Zpět k populárně-naučnému stylu. Mezi základní charakteristické znaky populárně-naučného stylu dle Čechové (2003, s. 189) patří „omezení terminologie na nezbytnou míru, větší šíře vyjádření a doplňování vedlejšími informacemi (např. zapojením vyprávění do textu). Knittlová (2010, s. 148) dodává, že „pro populárně-naučný styl je příznačná charakteristická nominálnost.“ Ta je podle Čermáka (2001, s. 205) typická pro jazyk odborného rázu. Müllerová (1989, s. 18) vyslovila názor, že populárně-naučný styl slouží primárně k „popularizaci vědy“. Čechová (2003, s. 189) dodává, že „významnou úlohu dnes hraje popularizace vědy v rozhlase a zejména v televizi“. Olohanová (2016, s. 179) ovšem upozorňuje na skutečnost, že v některých případech (zejm. v méně kvalitních překladech) může docházet k zjednodušování, či hůře, ke zkreslování vědy. Čechová (2003, s. 189) podotýká, že „jeho forma nepředpokládá velké poznatky z oboru“. Toto tvrzení lze doložit z výchozího textu tím, že se autor snaží vysvětlit čtenáři odborné pojmy tak, aby jim bez problémů porozuměl.

Závěrem dodávám, že populárně-naučný styl slouží kromě popularizace vědy rovněž k tomu, aby se čtenář během četby odreagoval, zapomněl na starosti všedních dnů, odpočinul si, dozvěděl se při tom něco nového a pobavil se. Tento styl nevyžaduje vzhledem k svým účelům (zvýšení zájmu o vědu) termíny, kterým by rozuměla pouze akademická obec, tudíž je nutno brát ohled na cílovou skupinu (širokou veřejnost bez odborného vzdělání v daném oboru) a vyvarovat se termínů, kterým by široká veřejnost příliš nerozuměla (např. gracilní⁴, glaciál⁵, interglaciál⁶, formace⁷, atd.). Je třeba brát zřetel na to, že i když má čtenář jisté základní znalosti z daného oboru ze základní a střední školy (v tomto případě se jedná o základy antropologie nabyté během studia dějepisu a biologie), nerozumějí mu tak, aby mohli o něm publikovat akademické práce na toto téma. Jedná se pouze o čtenářovu zálibu.

4.2.1 Zásady pro překlad populárně-naučného stylu

Zde se pokusím nastínit již výše zmíněné poznatky o populárně-naučném stylu a využít je v praxi během překladu. Schäffnerová (2004, s. 1254) vyslovila názor, že pro překlad je naprosto zásadní, „aby byl výchozí text reprodukován do CJ co nejpřesněji, a to jak po obsahové, tak po formální stránce⁸“. Na základě tohoto argumentu tvrdím, že je při překladu tohoto populárně-naučného textu třeba dbát na to, aby výsledný cílový text byl srozumitelný pro širokou veřejnost bez odborného vzdělání. Jedním z prostředků, jak lze toho dosáhnout, je nahrazení některých termínů metaforickými výrazy. Pro příklad uvádím, že v tomto úryvku pojednávajícím o výbuchu sopky Toba na Sumatře:

³ podle Bečky (1966, s. 18) je populárně-naučný styl součástí odborného stylu

⁴ termín z oblasti antropologie znamenající štíhlý

⁵ termín z oblasti geologie znamenající doba ledová

⁶ termín z oblasti geologie znamenající doba meziledová

⁷ termín z oblasti geologie znamenající souvrství

⁸ není-li uvedeno jinak, parafrázi přeložila autorka práce

“ash, it is reckoned, settled over the Earth, burying all the Pacific islands and the Indian subcontinent **under a coat** of as much as 10 inches of heavy sediments (...)” (O:11)

došlo k nahrazení termínu metaforickým výrazem. Konkrétněji řečeno, v odborném článku se zaměřením na geologii nebo paleontologii by výraz *under a coat* byl nejspíše nahrazen termínem *under a layer* nebo *under a stratum*⁹.

Prvky vyprávění (nebo možná líčení) se vyskytují např. zde:

“**We can sense their bewilderment and confusion**, perhaps their anger, in the days and weeks afterward, as the gray clouds **persisted**, unlike any weather they had known before (...)” (O:14)

“Blombos Cave **would tell the story** of what happened in southern Africa, though it is only one of a dozen caves where evidence was found (...)” (O:15).

Tvrdím, že tučně zvýrazněná fráze výše **would tell the story** je další z řady metafor vyskytujících se v tomto textu. Dost možná jde o personifikaci nebo o antropomorfizaci neživého objektu.

Dalším příkladem vyprávění je hned první věta z první kapitoly již zmiňované knihy:

“**A fierce and sudden volcanic winter descended upon the Earth sometime around 71,000 years ago** (...), **when** Mt. Toba, an enormous volcano in the Andamanan Sea, **exploded** in the largest surface eruption that the Earth **has known for the past 400 million years** (...)” (O:11).

Tímto se autor textu snaží vtáhnout čtenáře do děje a „nalákat“ jej ke čtení této knihy. Ale i přesto obsahují výše uvedené texty termíny (např. quartzite, chalcedony, species, aj.), což dokazuje, že populárně-naučný styl je součástí stylu odborného. Na druhou stranu, ve valné většině jde o termíny, s jejichž významem by měla být obeznámena i široká veřejnost.

Na základě těchto prvků (hovorovost, snaha přiklonit se k široké veřejnosti, vyprávění jakéhosi „příběhu“, atd.) lze usoudit, že je tento text určen zájemcům o evoluci člověka bez ohledu na výši vzdělání. Je vhodný zejména pro zájemce o vývoj člověka s běžným středoškolským vzděláním.

4.2.2 Shrnutí

Během překládání tohoto výchozího textu je nutné se vyvarovat velkému počtu složitých termínů a nahradit je buď metaforickými výrazy, nebo termíny, kterým rozumí i široká veřejnost. Na závěr dodávám, že není špatné obohatit přeložený text o kulturně-specifické prvky či narážky z populární kultury, což čtenáři jistě přijemní četbu.

⁹ výrazy z oblasti geologie znamenající vrstva

5 Komentář k překladu

V této části se zaměřím na jednotlivé překladatelské problémy z roviny lexikální, syntaktické a pragmatické. Při překladu jsem vycházela z anglických výkladových slovníků *Oxford Advanced Learner's Dictionary* (OALD), *Merriam-Webster Dictionary* (MWD) a českého *Slovníku spisovné češtiny* (SSČ). Jedná se pouze o výběr několika reprezentativních příkladů překladatelských problémů, nikoli o výčet všech překladatelských problémů ve výchozím textu. Při řešení překladatelských problémů jsem vycházela z Knittlové (2010).

5.1 Překladatelská metoda

Cílem překladu bylo převést do češtiny výchozí text tak, aby se co nejvíce zachovala původní komunikační funkce textu.

Při překladu tohoto textu jsem vycházela z analýzy výchozího textu podle Nordové (1991, s. 41) a tzv. teorie dvojí normy překladu podle Levého (2012). Ta rozlišuje mezi „normou reprodukční (tj. požadavek věrnosti, výstižnosti)“ a „normou uměleckou (požadavek krásy)“ (Levý, 2012, s. 82).

Dále jsem během překladu vycházela z tzv. komunikativní teorie překladu podle Newmarka (1981). Ta se skládá ze sémantického překladu, což je podle Newmarka (1981, s. 39) „pokus o co pokud možno nejpřesnější převod kontextového významu výchozího textu, jak to jen překladateli sémantické a syntaktické struktury cílového jazyka dovolí“, a také z komunikativního překladu, jenž se snaží „vyvolat u čtenářů pocity co pokud možno nejbližší četbě výchozího textu“ (Newmark, 1981, s. 39).

Při překladu tohoto výchozího textu jsem se přiklonila ke sémantickému překladu, protože cílem cílového textu je poučit čtenáře o vývoji člověka tak, aby tomu bez problémů porozuměl.

Během překladu jsem rovněž kladla důraz na stylistické funkce výchozího textu podle Jakobsona (1973), především na poetickou a referenční funkci. To znamená, že jsem se během překladu snažila všechny informace o vývoji člověka, Saleovy názory a domněnky převést tak, aby jejich komunikační funkce byla co nejvěrnější výchozímu textu.

5.1.1 Lexikální rovina

V této části se zaměřím na jednotlivé překladatelské problémy z roviny lexikální. Jedná se pouze o výběr několika reprezentativních příkladů z roviny lexikální, nikoli o výčet všech překladatelských problémů z roviny lexikální ve výchozím textu. Při překladu překladatelských problémů z roviny lexikální jsem vycházela především ze slovníků *Oxford Advanced Learner's Dictionary* a *Merriam-Webster Dictionary*.

5.1.1.1 Termíny

Zde se zaměřím na termíny. Jedná se pouze o výběr několika reprezentativních příkladů termínů z oblasti geologie, mineralogie, zoologie, antropologie a chemie. Během jejich překladu jsem vycházela především ze slovníků *Oxford Advanced Learner's Dictionary* a *Merriam-Webster Dictionary*.

5.1.1.1.1 Termíny z oblasti geologie a mineralogie

Zde se zaměřím na termíny z oblasti geologie a mineralogie. Během překladu těchto termínů jsem vycházela především ze slovníků *Oxford Advanced Learner's Dictionary* a *Merriam-Webster Dictionary*.

K termínům z oblasti geologie náleží výraz *caldera*, nacházející se zde:

“All that remained behind was a huge **caldera**, (...)” (O:11)

Jde o tzv. výpůjčku ze španělštiny, kde se slovo *caldera* (toto slovo samo o sobě pochází z latinského výrazu *caldarium*, což znamená doslova horká koupel) původně používalo při popisu vulkanických oblastí, kde se hovoří převážně španělsky. Dnes toto slovo ve španělštině znamená kotel. Podle OALD má lexém *caldera* konceptuální význam velká prohlubeň vzniklá obvykle po výbuchu sopky.

Pro tento termín existuje v češtině výraz *kaldera*, jenž je sám o sobě výpůjčka ze španělštiny. Do češtiny jsem termín *caldera* přeložila použitím již zmíněného termínu jako *kaldera*, což je termín z oblasti geologie znamenající „kotlovitou prohlubinu porušující vrcholy mnohých sopek. Některými vnějšími znaky se sice podobá normálnímu kráteru, ale svými rozměry jej velmi značně převyšuje“ (Petránek, 1946, s. 134). Výsledný překlad tudíž vypadá takto:

„Po erupci zůstala jen obrovská **kaldera** (...)“ (P:1)

Pro překlad je vhodné použít slovo cizího původu *kaldera* proto, že v následujícím textu je vysvětleno, co tento výraz znamená.

Dále se na straně 16, přesněji v tomto úryvku, vyskytuje termín z oblasti geologie *quartzite*:

“a system of punching off long, thin blades from blocks of fine-grained **quartzite** (...)” (O:16)

Podle OALD podstatné jméno *quartzite* znamená hornina obsahující zejména křemen. V češtině existuje pro tento termín výraz domácího původu *křemenec*. Do češtiny jsem tento termín přeložila použitím výše zmíněného výrazu jako *křemenec*, což je hornina sestávající ze zrn křemene a pískovců:

„dokázali odlamovat dlouhé a tenké čepele z bloků z jemnozrného **křemence** (...)“ (P:3)

V češtině sice existuje pro tento tučně zvýrazněný výraz výše synonymum *kvarcit*, které samo o sobě pochází z latiny, ale během překladu je lepší použít výraz domácího původu *křemenec*, protože pod výrazem *kvarcit* si pravděpodobně málokdo dokáže představit, co tento výraz znamená. V českém jazyce totiž převládá tendence nahrazovat výrazy pocházející z latiny výrazy domácího původu, což platí i v případě podstatného jména *kvarcit*.

Na straně 17, konkrétně ve větě níže, se vyskytuje termín z oblasti mineralogie *chalcedony*:

“at Border Cave the **chalcedony** used for nearly half the spear points came from some twenty-five miles away” (O:17)

Podle slovníku *Merriam-Webster Dictionary* má zde podstatné jméno *chalcedony* význam průsvitná různobarevná odrůda křemene voskového lesku. V češtině existuje pro tento termín ekvivalentní výraz *chalcedon*, jenž sám o sobě pochází z latiny. Tento termín jsem přeložila do češtiny užitím již zmíněného ekvivalentu jako *chalcedon*, což je „druh jemně vláknitého křemene šedé barvy“ (Matyášek a kol., 2007, s. 2):

„**Chalcedon** používaný v jeskyni Border na téměř polovinu hrotů oštěpů pochází ze vzdálenosti asi čtyřiceti kilometrů (...)“ (P:3)

Pro překlad je zde vhodné použít slovo cizího původu *chalcedon* proto, že v češtině je tento výraz natolik používaný, že si pod tím dokáže čtenář představit, co tento výraz znamená. Pro tento termín neexistuje žádný výraz domácího původu.

5.1.1.1.2 Termíny z oblasti zoologie

Zde se zaměřím na termíny z oblasti zoologie. Během překladu těchto termínů jsem vycházela především ze slovníků *Oxford Advanced Learner's Dictionary*, *Merriam-Webster Dictionary*, a také z populárně-naučné knihy *Zvíře* (2000).

Na straně 18, konkrétně ve větě níže, se vyskytuje termín z oblasti zoologie *klipspringer*:

“Of the land animals, the most numerous were little ones like the dune mole rat and the rock hyrax, (...) but there were also numerous seals, antelopes from elands to **klipspringers** (...)” (O:18)

Podle OALD má lexém *klipspringer* konceptuální význam mysu Dobré naděje až po Somálsko. Tento termín jsem přeložila do češtiny použitím českého binomického jména *skáloloz skákavý*, což je malá antilopa, která díky svým zvláště stavěným končetinám dokáže pobývat ve skalnatých terénech. Výsledný překlad tudíž vypadá takto:

„Ze suchozemských živočichů zde byli nejhojnější malí savci, jako je rypoš prasečí a daman skalní (...), ale našly se i početné pozůstatky tuleňů, antilop (včetně antilop losích a **skálolozů skákavých**), (...)“ (P:4)

Pro překlad je zde vhodné použít české binomické jméno *skáloloz skákavý* proto, že v češtině má tento výraz vysokou míru sdělnosti (transparentnosti), a také proto, že je ve výchozím textu uvedeno, že se jedná o druh antilopy.

Dále se na straně 19 vyskytuje termín z oblasti zoologie *stumpnose* jako součást názvu živočišného druhu *red stumpnose*:

“also dolphins, penguins, (...), and such large deep-water species, not found in the record before, as **red stumpnose**, (...)” (O:19)

Podle slovníku Merriam-Webster Dictionary má zde lexém *stumpnose* konceptuální význam druh mořského d'asa. Tento termín jsem přeložila do češtiny použitím českého binomického jména *mořan hrbohlavý* společně s explicitací v kulatých závorkách:

„byly zde nalezeny pozůstatky delfinů, tučňáků brýlových, (...), a hlubokomořské ryby, které se ve fosilním záznamu předtím nevyskytovaly, jako třeba **mořan hrbohlavý** (druh mořského d'asa), (...)“ (P:4)

Pro překlad jsem zde zvolila použití českého binomického jména *mořan hrbohlavý* společně s explicitací jednak proto, že mezi širokou veřejností není mořan hrbohlavý nijak zvlášť známý, a také proto, že přidání vysvětlující informace pomůže čtenáři lépe pochopit význam výše uvedeného tučně zvýrazněného výrazu. Zároveň dodávám, že jsem použila české binomické jméno *mořan hrbohlavý* proto, že v češtině má tento výraz vysokou míru sdělnosti, a také proto, že je ve výchozím textu uvedeno, že se jedná o druh ryby.

Alternativní možností překladu by byla substituce hyponoma *red stumpnose* českým hyperonymem *mořský ďas*:

„byly zde nalezeny pozůstatky delfinů, tučňáků brýlových, (...), a hlubokomořské ryby, které se ve fosilním záznamu předtím nevyskytovaly, jako třeba **mořský ďas**, (...)" (P:4)

Další možností překladu je použití českého binomického jména *mořan hrbohlavý* bez explicitace v kulatých závorkách:

„byly zde nalezeny pozůstatky delfinů, tučňáků brýlových, (...), a hlubokomořské ryby, které se ve fosilním záznamu předtím nevyskytovaly, jako třeba **mořan hrbohlavý**, (...)"

Na téže straně se vyskytuje termín z oblasti zoologie *musselcracker* jako součást názvu živočišného druhu *black musselcracker*:

“there are also dolphins, penguins, (...), and such large deep-water species, not found in the record before, as red stumpnose, catfish, and the black **musselcracker** (...)" (O:19)

Podle slovníku Merriam-Webster Dictionary má zde lexém *musselcracker* konceptuální význam velká mořská ryba lovená pro maso. Tento termín jsem přeložila do češtiny použitím binomického jména *mořan nosatý* společně s explicitací v kulatých závorkách pro podporu představivosti čtenáře. Zároveň dodávám, že jsem použila české binomické jméno *mořan nosatý* proto, že v češtině má tento výraz vysokou míru sdělnosti, a také proto, že je ve výchozím textu uvedeno, že se jedná o druh ryby.

„byly zde nalezeny pozůstatky delfinů, tučňáků brýlových, (...), a hlubokomořské ryby, které se ve fosilním záznamu předtím nevyskytovaly, jako třeba mořan hrbohlavý, sumec a **mořan nosatý (velká mořská ryba lovená pro maso, ...)**" (P:4)

Alternativní možností překladu je užití českého binomického jména *mořan nosatý* bez explicitace v kulatých závorkách:

„byly zde nalezeny pozůstatky delfinů, tučňáků brýlových, (...), a hlubokomořské ryby, které se ve fosilním záznamu předtím nevyskytovaly, jako třeba mořan hrbohlavý, sumec a **mořan nosatý**, (...)"

5.1.1.3 Termíny z oblasti antropologie a chemie

Zde se zaměřím na termíny z oblasti antropologie a chemie. Během jejich překladu jsem vycházela především ze slovníků *Oxford Advanced Learner's Dictionary* a *Merriam-Webster Dictionary*. Během překladu termínů z oblasti antropologie jsem vycházela i z populárně-naučné knihy *Prehistorie* (2010).

Na straně 13, konkrétně ve větě níže, vyskytuje termín z oblasti antropologie *gracile*:

“ sometime around 150,000 years ago modern humans, fully erect, **gracile** in form and face, existed in Africa, (...)" (O:13)

Podle slovníku Merriam-Webster Dictionary má lexém *gracile* konceptuální význam štíhlý či útlý (postavou). Tento termín pochází z latiny, kde slovo *gracilis* znamená štíhlý

či útlý (postavou). V češtině sice existuje pro tento termín ekvivalentní výraz *gracilní*, ale během překladu tohoto termínu jsem využila adaptace.

Termín *gracile* jsem nahradila českým, v běžné řeči často používaným synonymem domácího původu *štíhlý*, protože výraz latinského původu *gracilní* se v běžné řeči příliš nepoužívá¹⁰.

„někdy před 150 000 lety (alespoň podle četných nálezů) nepochybně existoval v Africe člověk anatomicky moderní se **štíhlou** stavbou těla a tváře“ (P:2)

V angličtině převládají kvůli historickému vlivu francouzštiny a latiny výrazy latinského původu přejatých přes francouzštinu, ale v češtině (hlavně v běžné řeči) spíše převládá tendence nahrazovat výrazy pocházející z latiny výrazy domácího původu, což platí i v případě přídavného jména *gracilní*.

Na straně 19, konkrétně ve větě níže, se vyskytuje termín z oblasti chemie *polyunsaturated fatty acids*:

“(…) the presence of **polyunsaturated fatty acids**, Omega 3s and Omega 6s, that was responsible for the dramatic expansion of the Sapiens brain (…)” (O:19)

Podle Higdonové (2003, s. 1) tučně zvýrazněný termín výše jedná o „esenciální mastné kyseliny, protože si je člověk nedokáže sám vyrobit“. Pro tento termín existuje v češtině ekvivalentní výraz *nenasycené mastné kyseliny*. Termín *polyunsaturated fatty acids* jsem přeložila do češtiny použitím již zmíněného ekvivalentu jako *nenasycené mastné kyseliny*, což jsou kyseliny důležité pro zdravý vývoj člověka:

„přítomnost **nenasycených omega-3 a omega-6 mastných kyselin** v plodech moře způsobila, že se enormně zvětšila kapacita mozku savců (…)” (P: 5)

5.1.1.1.4 Metafory

V této části se zaměřím na metafory. Jedná se pouze o výběr reprezentativních příkladů jmenných a slovesných metafor. Při překladu metafor jsem vycházela především z anglických výkladových slovníků *Oxford Advanced Learner's Dictionary* a *Merriam-Webster Dictionary*.

Metafora je jazyková a rétorická literární konstrukce, která spočívá v přenesení významu na základě vnější podobnosti. To znamená, že konkrétní pojmenování nějakého předmětu lze použít u jiného předmětu – u takového, který je s daným předmětem (vizuálně či symbolicky) podobný.

Newmark (1988, s. 104) tvrdí, že metafora je „jakékoli obrazné pojmenování: přenesený význam slova; zosobnění abstrakce“. Podle Crusea (2006, s. 106), je metafora „varietou jazyka, která nemá doslovný význam“.

¹⁰ výraz *gracilní* se používá spíše v antropologii nežli v běžné řeči

5.1.1.1.5 Metafory jmenné

Na straně 14, právě v tomto odstavci:

“In a few places, (...), there were **flashes of modern culture** of the kind (...)” (O:14)

se vyskytuje jmenná metafora *flashes of modern culture*. Vzhledem k tomu, že anglické podstatné jméno *flash* (pl. *flashes*) zde podle OALD znamená záblesk nebo zárodek něčeho – hl. kultury, civilizace, apod., tak jsem tuto metaforu přeložila do češtiny za pomoci adaptace (adaptací se zde rozumí použití výrazu s obdobným významem zárodek moderní kultury) takto:

„Pravdou je, že se na několika místech (...) objevily **zárodky moderní kultury**“ (...) (P:3)

Na straně 16, konkrétně v tomto úryvku:

“this development marks a **true watershed** for the Sapiens species” (...) (O:16),

je tučně zvýrazněný výraz výše jmennou metaforou. Podle OALD toto slovo znamená předěl či průlom, jež jsem vzápětí přeložila za pomoci substituce a generalizace takto:

„(...) tento pokrok znamená **zlom** ve vývoji pralidí“ (...) (P:4)

5.1.1.1.6 Metafory slovesné

Hned na první straně výchozího textu (na straně 11) se nachází slovesná metafora *to know*, a to zde:

“the largest surface eruption that the Earth has **known** for the past 400 million years” (...) (O:11).

Podle OALD má zde tučně zvýrazněný výraz výše význam zažít něco – obv. mít za sebou nějaký příjemný či nepříjemný zážitek). Toto sloveso jsem přeložila do češtiny jako zažít:

„největší sopečná erupce, jakou Země za posledních 400 milionů let **zažila**“ (...) (P:1)

protože to je vzhledem ke kotextu nejrelevantnější řešení. Anglické sloveso *know sth* lze ale do češtiny přeložit i jako poznat (něco), což je další možné řešení překladu:

„největší sopečná erupce, jakou Země za posledních 400 milionů let **poznala**“

Soudím, že je lepší převést toto sloveso do češtiny jako zažít (něco), protože sloveso zažít lépe vystihuje intenzitu děje.

Sloveso *wipe out*, nacházející se na téže straně ve větě:

“**wiping out** many plants in the tropics and much as two-thirds (...) in some temperate climates” (O:11)

podle OALD znamená vyhubit nějaký živočišný/rostlinný druh. Tuto metaforu jsem přeložila za pomoci substitute tak, že jsem nahradila anglické sloveso *wipe out* českým podstatným jménem vyhynutí:

„došlo k **vyhynutí** mnoha rostlin v tropickém pásu a dvou třetin všech rostlin v pásu mírném.“ (P:1).

V češtině existuje metafora s podobným významem, a to smést (něco) z povrchu zemského. Alternativní možností překladu je použití pasiva a výše zmíněné metafory (což by možná čtenářovi pomohlo lépe pochopit podstatu hromadného vymírání rostlin):

„Dvě třetiny všech rostlin v mírném pásu a mnoho rostlin v tropickém pásu bylo **smeteno z povrchu zemského**“ (P:1)

Na straně 11, ve větě začínající těmito slovy:

“The mountain's ash and debris **shot** at least twenty miles into the air and were eventually scattered worldwide (...)” (O:11)

se vyskytuje slovesná metafora *shoot*, jenž má zde podle OALD konceptuální význam pohybovat se náhle nebo rychle jedním směrem. Ten jsem následně přeložila do češtiny použitím slovesa vystřelit:

„popel ze sopky **vystřelil** nejméně 32 kilometrů do atmosféry, (...)“ (P:1)

Alternativní možností překladu je použití slovesa vylétěl (viz níže), ale během překladu jsem zvolila sloveso vystřelit, protože sloveso vystřelit lépe vystihuje intenzitu děje.

„popel ze sopky **vylétěl** nejméně 32 kilometrů do atmosféry, (...)“ (P:1)

5.1.2 Syntaktická rovina

V této části se zaměřím na jednotlivé překladatelské problémy z roviny syntaktické. Jedná se pouze o výběr několika reprezentativních příkladů z roviny syntaktické, nikoli o výčet všech překladatelských problémů z roviny syntaktické ve výchozím textu. Při překladu překladatelských problémů z roviny syntaktické jsem vycházela především ze slovníků *Oxford Advanced Learner's Dictionary* a *Merriam-Webster Dictionary*.

5.1.2.1 Složitá souvětí

V této části se zaměřím na složitá souvětí. Jedná se pouze o výběr reprezentativních příkladů složitých souvětí. Při překladu složitých souvětí jsem vycházela především z anglických výkladových slovníků *Oxford Advanced Learner's Dictionary* a *Merriam-Webster Dictionary*.

Ve výchozím textu se nacházejí četné příklady dlouhých a složitých souvětí, jež jsem pro lepší pochopení textu rozdělila na více vět.

V těchto větách jsem se současně uchýlila k transpozici.

“A fierce and sudden volcanic winter descended upon the earth sometime around 71,000 years ago, **when Mt. Toba**, an enormous volcano **on the island we know as Sumatra**, in the Andaman Sea, **exploded in** the largest surface eruption that the earth has known for the past 400 million years (...)” (O:11)

„Asi před 71 000 lety na Zemi nastala tuhá a náhlá sopečná zima, když vybuchla Toba, obrovská sopka **nacházející se na ostrově Sumatra** v Andamanském moři. **Tím došlo k největší sopečné erupci**, jakou Země za posledních 400 milionů let zažila. (...)“ (P:4)

“The mountain's ash and debris shot at least twenty miles into the air (...): **480 square miles of ash, (...), settled over the earth, burying all of the Pacific islands and the Indian subcontinent under a coat of as much as 10 inches of heavy sediments (...)**” (O:11)

„Popel ze sopky vystřelil nejméně 32 kilometrů do atmosféry a poté se rozptýlil po celém světě. **Pod vrstvou sedimentů** tlustou asi 25 cm **se pohřbil** indický subkontinent a všechny ostrovy v Pacifiku. (...)“ (P:1)

5.1.3 Větné kondenzory

V této části se zaměřím na větné kondenzory. Jedná se pouze o výběr reprezentativních příkladů větných kondenzorů. Při překladu větných kondenzorů jsem vycházela především z anglických výkladových slovníků *Oxford Advanced Learner's Dictionary* a *Merriam-Webster Dictionary*.

Podle Knittlové (2000, s. 94), jsou „větné kondenzory jsou pro angličtinu typické a jejich výskyt souvisí s její nominálností a ekonomičností vyjadřování“. Mezi větné kondenzory se řadí například infinitivy *s to* a *gerundia*. Ve valné většině případů se v češtině místo těchto kondenzorů používají spíše vedlejší věty. Větné kondenzory mohou představovat pro překladatele problém, protože „není vždy jednoznačné, jaké logické spojení měl autor na mysli“ (Knittlová, 2000, s. 95).

Knittlová (2000, s. 95) rovněž tvrdí, že „při překladu větných kondenzorů hraje nejdůležitější roli kontext, a dodává, že „někdy je možné kondenzory ponechat také v češtině, tudíž ne vždy je nutné tyto celky během překladu nahrazovat vedlejšími větami“ (Knittlová, 2000, s. 95).

Ve výchozím textu se nacházejí četné příklady větných kondenzorů s infinitivem *to*, přičemž jsem ve většině případů využila transpozice a substitute.

V této větě jsem nahradila sloveso *to think* podstatným jménem názor:

“I am inclined **to think** the record shows, there is no doubt that sometime around 150,000 years ago modern humans, fully erect, gracile in form and face (...)” (O:13)

„Přikláním se **k názoru**, že někdy před 150 000 lety (alespoň podle četných nálezů) nepochybně existoval v Africe člověk anatomicky moderní se štíhlou stavbou těla a tváře (...)“ (P:2)

Zde jsem nahradila sloveso *to underscore* českým slovesem potvrdit:

“But these exceptions **only serve to underscore** that for the most part these early Sapiens were a people, (...)” (O:14)

„Tyto výjimky **však jen potvrzují**, že tito raní sapienti byli z velké části lidmi, (...)“ (P:2)

Zde jsem se uchýlila k adaptaci, přičemž jsem tučně zvýrazněnou frázi níže nahradila českým slovním spojením padnout za oběť (čemu):

“many of the animals they depended upon seemed (...) **to have become victims** of the falling ash and unusual cold (...)” (O:14)

„okolní rostliny **začaly vadnout** a zdálo se, že spousta zvířat, na kterých byli do té doby závislí, buď **uprchla** nebo **padla za oběť** popelu a neobvykle chladnému klimatu (...)“ (P:3)

Mezi další větné kondenzory běžně se vyskytující v angličtině patří i gerundia. Podle Duškové (2003, s. 569) se často nacházejí „ve funkci podmětu, předmětu, jmenné části přísudku, přívlastku a příslovečného určení“.

Dušková (2003, s. 569) rovněž tvrdí, že „v češtině neexistuje žádná gramatická kategorie, která by odpovídala anglickému gerundiu“. Z toho důvodu tvrdím, že se během překladu jako ekvivalentů nejvíce využívá vedlejších vět. Ve výchozím textu se nacházejí četné příklady gerundií s -ing tvary, přičemž jsem je během překladu v některých případech rozdělila na více vět pro lepší pochopení textu. V této větě jsem sloveso v přítomném čase *burying* průběhovém přeložila za pomoci vedlejší věty důsledkové:

“The mountain's ash and debris shot at least twenty miles into the air (...): 480 square miles of ash,(...), settled over the earth, **burying** all of the Pacific islands and the Indian subcontinent under a coat of as much as 10 inches of heavy sediments (...)” (O:11)

„Popel ze sopky vystřelil nejméně 32 kilometrů do atmosféry a poté se rozptýlil po celém světě. Pod vrstvou sedimentů tlustou asi 25 cm **se pohřbil** indický subkontinent a všechny ostrovy v Pacifiku.“ (P:1)

Zde jsem sloveso v přítomném čase *wiping out* průběhovém přeložila za pomoci vedlejší věty důsledkové:

“Michael Rampino, a geologist at New York University, has figured that the drop must have been about 15 to 25 degrees Fahrenheit worldwide, maybe 75 degrees in higher latitudes; **wiping out** many plants in the tropics (...)” (O:11)

„Michael Rampino, americký geolog z Newyorské univerzity, odhadl, že teploty na celém světě poklesly asi o 8–13 stupňů Celsia a ve vyšších zeměpisných šířkách možná až o 41 stupňů Celsia, **čímž došlo k vyhynutí** mnoha rostlin v tropickém pásu (...)“ (P:1)

V této větě se mi podařilo převést neurčité tvary sloves *throw* a *cast* v gerundiu do češtiny za pomoci vedlejší věty vztahné:

“the targets would have been the small game that might be stunned by **throwing** a rock or even caught by **casting** a net (...)” (O:17)

„kořistí jim byli většinou malí živočichové, které šlo **omráčit** kamenem či **lapit** do pasti (...)“ (P:4)

Zde jsem slovesa v přítomném čase průběhovém *fearing* a *living* přeložila za pomoci souřadného souvětí jako samostatnou větu:

“No longer did these humans see themselves as woven into the web of life, (...), **fearing** the dangerous beasts, and **living** off their leavings (...)” (O:20)

“Tito lidé se už nepovažovali za součást stromu života jako další druh savců. Už se tak **nebáli** nebezpečných šelem a **nežili** už jen ze zbytků z jejich kořistí (...).“ (P:4)

5.1.4 Pragmatická rovina

V této části se zaměřím na několik reprezentativních příkladů překladatelských problémů z roviny pragmatické. Při překladu překladatelských problémů z roviny pragmatické jsem vycházela především ze slovníků *Oxford Advanced Learner's Dictionary* a *Merriam-Webster Dictionary*.

Během překladu jsem se často uchýlovala k převodu jednotek z imperiálních na metrické za účelem přizpůsobení se českému čtenáři:

“The mountain's ash and debris shot at least **twenty miles** into the air and were eventually scattered worldwide: **480 square miles** of ash, it is reckoned, settled over the earth, (...)” (O:11)

„Popel ze sopky vystřelil nejméně **32 kilometrů** do atmosféry a poté se rozptýlil po celém světě. (...) Podle odhadů se na Zemi usadilo více než **1240 km²** popela, (...)“ (P:1)

“All that remained behind was a huge caldera, the largest natural lake in Southeast Asia, **60 miles** long and **36 miles** wide (...)” (O:11)

„Po erupci zůstala už jen obrovská kaldera, ze které se stalo největší jezero přírodního původu v jihovýchodní Asii. Je asi **96 km** dlouhé a skoro **58 km** široké (...).“ (P:1)

Dále jsem během překladu využila explicitace, zejména u vědců, kteří nejsou v českém prostředí příliš známí.

“Whether this speciation process creating *Homo sapiens* was a relatively rapid event, as some paleontologists of the **Stephen Jay Gould** school argue (...)” (O:13)

„Ať už tento proces vývoje v *Homo sapiens* probíhal relativně rychle, jak tvrdí někteří paleontologové včetně **Američana Stephena Jaye Goulda** (...)“ (P:3)

“Two anthropologists who have examined the artifacts of this period, **Stanley Ambrose, and Karl Lorenz**, (...)” (O:17)

„Dva antropologové, kteří zkoumali artefakty z tohoto období, **Američané Stanley Ambrose a Karl Lorenz** (...)“ (P:4)

Analogicky jsem využila explicitace i u v Česku nepříliš známých míst a institucí

“A team of archeologists led by Christopher Henshilwood of the **Iziko Museums of South Africa** and the **University of Bergen**, (...)” (O:16)

„Tým výzkumníků pod vedením jihoafrického archeologa Christophera Henshilwooda z **Iziko Museums of South Africa v Kapském Městě** a vědců z **Bergenské univerzity v Norsku** (...)“ (P:3)

“Hunting changed all that: as **the Duke University** anthropologist Matt Cartmill put it in his classic study of hunting through history (...)” (O:20)

„antropolog Matt Cartmill z **Dukeovy univerzity v USA** ve své studii o dějinách lovu tvrdí, že lov všechno změnil (...)“ (P:8)

V některých níže uvedených pasážích jsem záměrně vynechala informace hůře pochopitelné pro čtenáře. Tyto úseky neobsahují žádné podstatné informace, takže jejich vynechání čtenáře neochudí. Z tohoto důvodu soudím, že tato změna naopak přispěje ke zkrácení dlouhých vět.

V této větě jsem například během překladu vynechala níže tučně zvýrazněnou vloženou vysvětlující informaci:

“(...) stretching in a 1,200-mile arc from the Steenbokfontein Cave on the Atlantic Ocean, some 200 miles north of the Cape of Good Hope, **around the tip of the continent into the Indian Ocean**, and up the east coast as far as Border Cave near modern-day Swaziland.” (O:14)

„(...) táhnou se v oblouku dlouhém asi 1930 km od jeskyně Steenbokfontein u Atlantského oceánu, vzdálené asi 320 km **severně od mysu Dobré naděje, napříč východním pobřežím jižní Afriky** až k jeskyni Border nacházející se v Jihoafrické republice blízko hranice se Svazijskem.“ (P:3)

V této větě jsem během překladu vynechala níže tučně zvýrazněnou vedlejší větu podmínkovou:

“The resulting spears were weapons sharp enough to penetrate the hide of almost any of the larger local mammals and could be thrown from a relatively safe distance with enough power to cause serious injury and **if a number of them are thrown at the same time at the right places, death**”. (O:18)

„Vzniklé oštěpy, které byly dost ostré na to, aby pronikly kůží téměř jakéhokoliv z velkých místních savců, mohl lovec vrhnout z relativně bezpečné vzdálenosti silou dostatečně velkou na to, aby způsobil oběti vážná zranění **či dokonce smrt**.“ (P:4)

Bez vynechání těchto informací by byly tyto úseky VT pro čtenáře složité na pochopení:

“(...) stretching in a 1,200-mile arc from the Steenbokfontein Cave on the Atlantic Ocean, some 200 miles north of the Cape of Good Hope, **around the tip of the continent into the Indian Ocean**, and up the east coast as far as Border Cave near modern-day Swaziland”. (O:14)

„(...) táhnou se v oblouku dlouhém 1 200 mil od jeskyně Steenbokfontein v Atlantském oceánu, asi 200 mil severně od mysu Dobré naděje, **kolem cípu kontinentu k Indickému oceánu** a po východním pobřeží až k jeskyni Border nacházející se v Jihoafrické republice blízko hranice se Svazijskem.“ (P:3)

“The resulting spears were weapons sharp enough to penetrate the hide of almost any of the larger local mammals and could be thrown from a relatively safe distance with enough power to cause serious injury and **if a number of them are thrown at the same time at the right places, death**.”(O:18)

Vzniklé oštěpy byly dostatečně ostré zbraně, aby pronikly kůží téměř všech větších místních savců a mohly být vrženy z relativně bezpečné vzdálenosti s dostatečnou silou, aby způsobil vážné zranění a **při vržení několika oštěpů na správná místa současně i smrt**. (P:4)

6 Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo přeložit z angličtiny do češtiny první kapitolu knihy *After Eden: The Evolution of Human Domination* (2006) od Kirkpatricka Salea (*1937) a pak se zaměřit na analýzu překladatelských problémů na různých jazykových rovinách za pomoci komentáře k překladu. Při psaní této práce jsem čerpala jak z českých, tak i ze zahraničních zdrojů.

V první kapitole jsem přeložila výchozí text. Poté jsem provedla analýzu výchozího textu podle modelu Christiane Nordové. Součástí analýzy bylo představení knihy, jejího obsahu a autora. *After Eden: The Evolution of Human Domination* (2006) je anglicky psaná populárně-naučná kniha amerického historika a spisovatele Kirkpatricka Salea (*1937). Knihu vydalo nakladatelství Duke University Press Books se sídlem v Durhamu v Severní Karolině (USA). Český překlad této knihy bohužel zatím neexistuje.

Poté jsem představila populárně-naučný styl. Tento styl bývá zpravidla považován za podobor stylu odborného. Ne všichni ale řadí populárně-naučný styl do stylu odborného. Tak kupříkladu Mistrík (1997, s. 426) neřadí populárně-naučný styl do odborného stylu, ale do tzv. „naučného stylu“, a Hoffmannová (2019, s. 143) jej řadí do tzv. „popularizačního stylu“ a nazývá jej stylem „populárně-odborným“ (Hoffmannová, 2019, s. 143). Knittlová (2010, s. 125) naopak považuje tento styl za součást naučného stylu. Jinými slovy, populárně-naučný styl je podle mého názoru takový styl, jenž je se svým srozumitelným pojetím ideální pro čtenáře bez odborného vzdělání. Mezi základní charakteristické znaky populárně-naučného stylu dle Čechové (2003, s. 189) patří „omezení terminologie na nezbytnou míru, větší šíře vyjádření a doplňování vedlejšími informacemi (např. zapojením vyprávění do textu)“. Čechová (2003, s. 189) zároveň dodává, že „významnou úlohu dnes hraje popularizace vědy v rozhlase a zejména v televizi“. Čechová (2003, s. 189) rovněž podotýká, že „jeho forma nepředpokládá velké poznatky z oboru“. Toto tvrzení lze doložit z výchozího textu tím, že se autor snaží vysvětlit čtenáři odborné pojmy tak, aby jim bez problémů porozuměl.

Na závěr jsem provedla komentář k překladu. Při překladu jsem vycházela z *Oxford Advanced Learner's Dictionary* (OALD), *Merriam-Webster Dictionary* (MWD) a ze *Slovníku spisovné češtiny* (SSČ). Nejsložitějším aspektem překladu byl pro mě převod anglických -ing tvarů do češtiny, protože v češtině neexistuje nic, co by se podobalo -ing tvarům. Z toho důvodu bylo pro mě velmi náročné přeložit tyto specifické jazykové konstrukce do češtiny. Této specifické jazykové konstrukci jsem během překladu věnovala největší pozornost. Nakonec se mi podařilo tyto složité jazykové konstrukce přeložit do češtiny za pomoci různých typů vedlejších vět.

Naopak nejsnazším a nejpoučnějším aspektem tohoto překladu byl pro mě překlad termínů z oblastí přírodních věd (antropologie, geologie, mineralogie, zoologie, chemie, atd.), přičemž jsem zde využila zejména ustálenosti termínů z oblastí přírodních věd a jejich snadné dohledatelnosti v populárně-naučné literatuře.

7 Příloha

7.1 Výchozí text

CHAPTER ONE

Dawn of Modern Culture

70,000-50,000 YEARS AGO

A fierce and sudden volcanic winter descended upon the Earth sometime around 71,000 years ago, when Mt. Toba, an enormous volcano on the island we know as Sumatra, in the Andaman Sea, exploded in the largest surface eruption that the earth has known for the past 400 million years. The mountain's ash and debris shot at least twenty miles into the air and were eventually scattered worldwide: 480 square miles of ash, it is reckoned, settled over the earth, burying all of the Pacific islands and the Indian subcontinent under a coat of as much as 10 inches of heavy sediments and darkening the skies around the globe with more than an incredible 1.1 billion tons of stratospheric dust and sulfuric acid aerosols. All that remained behind was a huge caldera, the largest natural lake in Southeast Asia, 60 miles long and 36 miles wide.

Temperatures plunged. Michael Rampino, a geologist at New York University, has figured that the drop must have been about 15 to 25 degrees Fahrenheit worldwide, maybe 75 degrees in higher latitudes; wiping out many plants in the tropics and as much as two-thirds of them in some temperate climates and resulting in summers at least 15 degrees cooler and winters even worse. Minute ash particles raining from the sky would have penetrated the lungs of many animals, impairing breathing, and settled in the feathers of birds, making flight impossible. Ice core records show that the sulfuric acid has persisted in the atmosphere for six years, reflecting the sun's rays and keeping the Earth in a perpetual winter. It was followed by a severe mini-ice age that lasted for as long as a thousand years, probably the coldest period of any during the final 60,000-year Ice Age that it ushered in. Northern forests became treeless moss- and lichen-covered tundra over permanently frozen earth or semiarid grasslands dotted with stunted shrubs, while tropical rainforests turned into dry open savanna, and grasslands into wind-swept deserts.

The results for the hominid species then on earth would have been catastrophic. Some remnant populations of *Homo erectus* were living in Indonesia and China, and a certain number of those not in the immediate vicinity of the ignimbrite lava flow would have survived, especially in the more tropical areas, but their populations, also affected by ash particles and now dependent mostly on a diminished animal supply and cold-water shellfish, would have dropped severely. The Neandertals of Europe and the Levant, with bodies already adapted to the cold and millennia of experience with cold-weather survival, would have fared better, but their food supplies would have dwindled too, and the northern populations were probably hit far harder than the Mediterranean ones. And in Africa, where modern *Homo sapiens* populations lived, only those in a few favorable pockets not made unlivable by the extremely cold and dry conditions – such as in coastal southern and eastern regions and along the Mediterranean, where water was available and marine food supplies adequate could have resisted the volcanic winter.

An increasing number of new fossil finds suggest that it was at this point, and most likely in response to these sudden extreme conditions, that the surviving Sapiens populations began to develop, or more aggressively adapt, both cultural and psychological mechanisms that turned them into fully modern beings.

Homo sapiens had been modern in *body* for maybe 90,000 years by then: the earliest fossils of what are called “anatomically modern humans” have been found at some two dozen sites in Africa and two in the Levant (southwestern Asia but then geographically and climatologically an extension of Africa), the earliest at the Kibish Formation in Ethiopia, dated to about 195,000 years ago.

Whether this speciation process creating Homo sapiens was a relatively rapid event, as some paleontologists of the Stephen Jay Gould school argue, or a more gradual development out of *Homo erectus* and what is sometimes called “archaic Homo sapiens,” as I am inclined to think the record shows, there is no doubt that sometime around 150,000 years ago modern humans, fully erect, gracile in form and face, existed in Africa, with braincases in the range of 1,400-1,550 cubic centimeters (living human brains average about 1,350-1,400 cc.).

But it has been difficult to determine if these early Sapiens were modern in culture—that is to say, in day-to-day behavior, in artifacts, in social units that would be generally recognizable to us today – or rather still used the tools and thought the thoughts of their ancestors. The general record (which is not very replete in Africa and difficult to date in the range of 250-127,000 years ago) indicates that for the most part, the kinds of tools associated with these modern people were old-fashioned ones that had been in use, both in Africa and Europe, for the preceding 100,000 years. In a few places, it is true, as recent discoveries are showing, there were flashes of modern culture of the kind that would come to characterize the later fossil record. In Katanda, for example, a site in the eastern Congo on the Semliki River, eight whole or partial barbed stone harpoons and four worked bone artifacts have been dated to 90-80,000 years ago (though with a range of probable error that could extend the most recent date forward to 71,000 years), providing the first clear evidence of Africans fishing in a concerted way and one of the earliest examples of the use of bone, and not just stone, to create weaponry. (Two earlier sites, Mumbwa and Broken Hill caves in Zambia, have bone fragments “putatively,” but not convincingly, suggested as tools.) And in two sites in Tanzania, pieces of obsidian dated to 130,000 years ago have been found that originally came from the Rift Valley in Kenya, nearly 200 miles away, suggesting either a long-distance trading network or long-distance transport of valuable materials, both hallmarks of the later modern culture. But these exceptions only serve to underscore that for the most part these early Sapiens were a people, as the anthropologist Richard Klein of Stanford University has put it, “similar to their precursors but very different from their successors.”

Then, about 70,000 years ago, something changes. A modern culture begins to emerge.

It is my thesis that under the pressure of trying to survive the sudden and harsh volcanic winter, these Sapiens had to expand their means of wresting a living from nature in a dramatic way, leading to the kind of practices that would afterwards mark the species for the rest of the Stone Age and indeed, in most ways, down to the present. Or, to put it

another way, it was those humans who either developed or adapted in this modern way, with a culture centered on the regular hunting of a great variety of species, crafting better tools, creating new weapons from a wider set of materials, and developing rituals for tribal cohesion, who were able to survive in these harsh conditions. It is after all a basic principle of anthropology, as Robert Foley of Cambridge University puts it, that “ecological conditions... provide the basis for evolution in social behaviour,” and these were ecological conditions in the extreme.

We can imagine them, several dozen clans of Sapiens who lived in deep caves along the coast of southern Africa, looking up with fear and astonishment as the huge gray clouds began to fill the blue sky, blocking out the sun and turning the warm day suddenly cold. We can sense their bewilderment and confusion, perhaps their anger, in the days and weeks afterward, as the gray clouds persisted, unlike any weather they had known before, and the temperatures kept dropping, vegetation began to wilt and die all around them, and many of the animals they depended upon seemed either to have migrated away or to have become victims of the falling ash and unusual cold.

There are more than twenty caves and rock shelters along the southern coast that were occupied as the volcanic winter began, stretching in a 1,200-mile arc from the Steenbokfontein Cave on the Atlantic Ocean, some 200 miles north of the Cape of Good Hope, around the tip of the continent into the Indian Ocean, and up the east coast as far as Border Cave near modern-day Swaziland. This would have been a particularly advantageous place for human and animal survival, despite its low latitude, because the Cape region evidently had a greater number and diversity of plant species per square mile than anywhere else on earth - more than 8,000 species, for example, two-thirds of them unique, grow there today and the oceans were full of mammal, fish, and shellfish species that were unlikely to have been much affected by the drop in temperature. But it would take a newfound ingenuity and cleverness, some serious problem-solving at both an individual and a tribal level, to exploit this diversity enough to survive.

And this is just what the fossil record shows.

Blombos Cave can tell the story of what happened in southern Africa, though it is only one of a dozen caves where evidence has been found. About 30 yards above the blue-green Indian Ocean, some 190 miles east of modern Cape Town, it is a small cave with a long, narrow opening that was occupied for several millennia around 70,000 years ago by people who exemplified the modern culture of the volcanic winter. A team of archeologists led by Christopher Henshilwood of the Iziko Museums of South Africa and the University of Bergen has systematically uncovered since the first dig in 1992 exactly how resourceful and resilient they were.

First, and most important, the Blombos band had a stone-tool technology that was new to humankind: a system of punching off long, thin blades from blocks of fine-grained quartzite or silcrete stone, probably with a wooden awl or punch, and then shaping them with careful stone blows into small, very sharp two-inch points.

These would then be fastened on wooden hafts either with some kind of vegetal mastic, traces of which can still be detected on some points or thongs of hide or vine, which of course degenerate in time and do not fossilize; this is the oldest known evidence from anywhere in the world of composite tools. The resulting spears were weapons sharp

enough to penetrate the hide of almost any of the larger local mammals and could be thrown from a relatively safe distance with enough power to cause serious injury and if a number of them are thrown at the same time at the right places, death. Along with similar spear points from a dozen other southern African caves in the period around 70,000 years ago, this development marks a true watershed for the Sapiens species.

One indication of the importance of the spear points is that in many places the original stone came from long distances away, suggesting that the artisans knew which stones were best for getting a sharp edge and were willing to invest in the time and trouble to get them. The points of silcrete and fine grain stones at Blombos, for example, are almost all from non-local sources, as is much of the ocher; at Border Cave the chalcedony used for nearly half the spear points came from some twenty-five miles away; at Nelson Bay Cave on the southernmost coast the proportions of exotic stones range from 83 to 99 per cent over the millennia of occupation there. Such long-distance resource gathering implies a greater degree and wider range of exploitation of the countryside than previously seen, and even the possibility of a cooperative trade among different bands so as to add to their repertory of resources (new foods or flints) and weaponry (new woods for spears). Two anthropologists who have examined the artifacts of this period, Stanley Ambrose, and Karl Lorenz, have argued in fact that this new stone industry “marks the first time in human history when there was a significant change in the human territorial organization”, another survival response to volcanic winter.

It is possible that Sapiens did some sort of hunting in previous millennia, but if so, the targets would have been the small game that might be stunned by throwing a rock or even caught by casting a net. Meat was an important part of their diets, but it is generally thought that it was usually obtained by scavenging: taking a half-eaten carcass from a tree where a cat had left it for safekeeping or chasing away a hyena or a flock of buzzards from some young antelope corpse. And the fossil record suggests that humans normally took back to their camps predominantly the heads and feet of most animals – that is, the parts that were left behind after the carnivores had eaten the choicer ones.

But now the food crisis was acute. New measures had to be taken, new and larger food species sought out, and new means of killing developed and perfected. Hunting, and of large animals, now became a fundamental part of Sapiens' survival. The unmistakable evidence of spear points in Blombos and the other caves of southern Africa – which make up tool types known as the Howieson's Poort and Still Bay industries, after two other cave sites-shows that: it is proof, according to Richard Klein, who has worked this part of the continent since 1976 of “a precocious emergence of fully modern human behavior.”

But Blombos has even more. In a series of excavations from 1992 to 2000, Henshilwood's team found not just a few isolated artifacts made out of bone but evidence of what they call “a bone tool industry,” also dating from around 70,000 years ago, the earliest record of the use of this material outside the Katanda site in Congo. Among the tools were three formal, standardized, foot-long spear points, shaped by stone and then highly polished – probably with leather and a stone powder, most likely ocher – and thus aerodynamically efficient and capable of deep penetration into an animal; the other two dozen pieces were smaller points that may have been daggers or awls.

Still more evidence of the primacy of hunting comes from the animal remains at Blombos, which show a great variety of species and a great abundance of specimens. Of the land animals, the most numerous were little ones like the dune mole rat and the rock hyrax (similar to a woodchuck), more than 2,000 samples of which were found, but there were also numerous seals, antelopes from elands to klipspringers, and even evidence of rhinoceros (which would have weighed in at some 3,000 pounds) and hippopotamus (as much as 6,000 pounds). That this was not exceptional is shown by the remains from other southern African caves, which have evidence of wildebeest, hartebeest, zebra, a variety of antelopes, and such decidedly dangerous prey as the giant cape buffalo (which could weigh as much as 2,000 pounds, with a horn span of 6 feet), elephant (9,500 pounds), and bush pig (150 pounds, but fierce). And it is clear from three clues that these animals were hunted and not scavenged: stone cut marks on the bones are abundant and do not overlie the tooth marks of other carnivores, as is typical with scavenged bones; whole carcass than just select bones are present, showing that the entire animal was butchered in the cave; and a large number of bones of young animals (especially buffalo) are present, which are rarely found at scavenger sites because other carnivores typically devour them at the kill.

Of course, these early hunters may not have been all that efficient – that is Klein's considered view – and it may have taken several generations to develop the art of effective hunting in the coordinated groups that would be needed to take down a giant buffalo or zebra, but there is no doubt that hunted animals, many of them large and some of them quite dangerous, begin to be an important part of the Sapiens' food source and hence inevitably of their way of life. Judging from the evidence at Klasies River Mouth Cave, the anthropologist Richard Milo has said that these people “were apparently active hunters who produced composite tools and who planned and executed complex tasks within a social framework,” in other words, hunters of a “modern” type on a par with, if at first not quite as proficient as, the later Sapiens of Europe. And least there be any question, the tip of a stone point has been found in that cave embedded in a giant buffalo from this era.

And aquatic species too, in greater variety and abundance than ever before. Some fish and shellfish had been harvested from at least 125,000 years ago – in fact, it has been suggested that it was the presence of polyunsaturated fatty acids, Omega 3s, and Omega 6s, that was responsible for the dramatic expansion of the Sapiens brain – but now there is evidence, as especially in Blombos, of expanded and sustained seafood exploitation. Seals are the commonest animal- there seem to have been at least 240 individual animals brought to the cave - but there are also dolphins, penguins, possibly whales, shellfish including snails, limpets, and brown mussels, and such large deep-water species, not found in the record before, as red stumpnose, catfish, and black musselcracker (of which there are more than 1,200 bones). In the opinion of the Henshilwood team, a number of the bone artifacts at the site were used for fishing, and the breakage patterns of the bones there indicate that the fish were actively caught rather than scavenged.

Spearpoints. Hunting and fishing. Serious, purposeful exploitation of species, all across the tip of southern Africa. Humankind was beginning that transition into a different kind of being, one who would be an active and purposeful killer of wild animals, even large and sometimes fierce animals, and who was able to think of them as separate beings, distanced, rightful prey that could be stalked and chased and slaughtered and

butchered at least often enough to make them a central part of the human diet, and who made the quest for them, in premeditated and powerful groups, a central part of human activity. No longer did these humans see themselves as woven into the web of life, as just another mammalian species, even if erect and clever, as we had done for the preceding two million years, fearing the dangerous beasts, and living off their leavings. Hunting changed all that: as the Duke University anthropologist Matt Cartmill put it in his classic study of hunting through history, it “entailed man's estrangement from nature” and created fear and flight in creatures with whom we had lived in rough harmony for eons. Where once we would have moved easily among the other animals, at least the non-carnivorous ones, and drunk at the same waterholes, much as the other species did, now the mostly peaceful relationship was changed. Now we were different, we declared certain other species to be our rightful prey when and how we wanted them, and those species learned to sense danger at the smell of our bodies and flee from our presence. And if we still had to be wary of the other carnivores, now we were their equals in the hunt and occasionally even made them our prey.

The psychological impact of all that, no less than the social, must have been profound. As Cartmill points out, hunting is not “intrinsically pleasurable” for most people: “There is no reason to think that human beings have any innate fondness for bloodshed” and indeed they seem to show “an ingrained *reluctance* to kill,” for it “is often entangled with something dark, violent, and irrational in the human psyche.” This the Sapiens hunters learned to overcome, pressed by the urgency of survival in a changed world with the volcanic winter and after, but at what cost, with what feelings of remorse, or guilt, or anguish? And by what process of denial or transference or justification did they live, individually and tribally, with those feelings?

It was a gradual transition into hunting, no doubt, and the first phase of it, triggered by the volcanic winter, may have developed over several decades or even more, spreading gradually across the whole bottom of the continent. But when fully adopted and made a fundamental part of daily life, it was to be a profound alteration of the human position in nature, what Barbara Ehrenreich in her study of human violence has called “the single greatest advance in human evolution.” If advance it be.

The whole question of hunting in the Stone Age—when it began, who practiced it, how extensive it was—is a complex one, rife with many and some-times contrary opinions. But I think a few basic truths stand out.

To begin with, it is highly likely that *Homo erectus* for its roughly two million years on earth was primarily a scavenger, though a rather effective and maybe confrontational one at that. Meat and fat were an important part of the hominid diet, particularly as fuel for increasingly larger brains, but various estimates suggest that it may have made up no more than 10 to 20 per cent of total caloric intake, with plants, roots, berries, and nuts making up most of the rest. It was undoubtedly this scavenging, and some control of fire, that enabled *Erectus* bands to migrate from Africa into colder latitudes: for example into Europe (Dmanisi, Georgia, about 40 degrees north) by more than a million years ago and across southern Asia into northern China (Donggutu, China, also 40 degrees north) a little later. The various stone tools that survive indicate by wear marks and microscopic evidence that they would have been ideal for the processing of meat.

8 Anotace

The aim of this bachelor thesis was to translate from English into Czech the part of the first chapter of *After Eden: The Evolution of Human Domination* (2006) by Kirkpatrick Sale (*1937) and then to analyze the target text with the help of a commentary on translation. In writing this thesis I have drawn on both Czech and foreign sources.

In the first chapter I translated the source text. Then I analyzed the source text according to the Christiane Nord's approach to translation. The analysis included an introduction of the book, its content, and the author.

After Eden: The Evolution of Human Domination (2006) is an English-language popular science book written by an American historian and writer, Kirkpatrick Sale (b. 1937). The book is published by Duke University Press Books, based in Durham, North Carolina (USA). Unfortunately, there is no Czech translation of this book yet.

Then I introduced the popular scientific style. This style is usually considered a sub-style of the professional style. However, not everybody classifies the popular scientific style as the professional style. For example, Mítrík (1997, p. 426) does not classify the popular scientific style as an expert style, but as a so-called “educational style”, and Hoffmannová (2019, p. 143) classifies it as a “popularization style” and calls it a “popular-expert style” (Hoffmannová, 2019, p. 143). On the contrary, Knittlová (2010, p. 125), considers this style as part of the instructional style. In my opinion, the popular scientific style is a style that, with its comprehensible conception, it is therefore ideal for readers without a professional background.

According to Čechová (2003, p. 189), the basic characteristics of the popular-instructional style include “limiting terminology to the necessary extent, greater breadth of expression, and supplementing with secondary information (e.g., by incorporating narrative elements into the text).” Čechová (2003, p. 189) also mentions “an important role is now played by the popularization of science on radio and especially on television”. Furthermore, Čechová (2003, p. 189) notes that “its form does not presuppose great knowledge of the field“. This statement can be substantiated from the source text by the fact that the author tries to explain technical terms to the reader so that he can understand them without any problems.

Moreover, I conducted the commentary on translation. For me, the most challenging aspect of the translation was to translate the -ing forms into Czech, because in Czech, there is nothing that resembles the -ing forms in English. I paid the most attention to this specific linguistic construction during the translation itself. For this reason, it was highly challenging for me to translate these specific constructions into Czech. To be exact, I managed to translate these complex linguistic constructions into Czech using different types of subordinate clauses.

In conclusion, the easiest and most instructive aspect of this translation for me was the translation of terms from the natural sciences (anthropology, geology, mineralogy, zoology, chemistry, etc.), and here I particularly took particular advantage of the set terms in the natural sciences and their easy traceability in the popular science literature.

9 Bibliografie

9.1 Primární

SALE, Kirkpatrick, 2006. *After Eden: The Evolution of Human Domination.* Durham: Duke University Press, ISBN 9780822.

9.2 Sekundární

BURNIE, David, 2000. *Zvíře: Obrazová encyklopedie živočichů všech kontinentů.* Londýn: Dorling Kindersley. ISBN 9788024208626.

BURNIE, David, 2010. *Prehistorie: Obrazový průvodce vývojem života na Zemi.* Londýn: Dorling Kindersley. ISBN 978-80-242-2683-5.

BEČKA, Josef Václav, 1966. *Vybrané kapitoly z české stylistiky.* 1.vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.

CRUSE, Alan, 2006. *Glossary of semantics and pragmatics.* Edinburgh: Edinburgh University Press. ISBN 10 0 7486 2405 8.

ČECHOVÁ, Marie, 2003. *Současná česká stylistika.* Praha: ISV nakladatelství. ISBN 80-86642-00-3.

ČERMÁK, František, 2001. *Jazyk a jazykověda: přehled a slovníky.* Vydání 4., v Karolinu 2., doplněné. Praha: Karolinum, ISBN 978-80-246-1946-0.

HOFFMANNOVÁ, Jana, 2019. *Konstruování obrazu minulosti zaměřené na dětské adresáty: míšení stylů a žánrů.* Opole. Language and Literature Studies. Uniwersytet Opolski.

HOŠNOVÁ, Eva, 1994. *K vývoji české syntaxe: (ve vědeckých textech z poslední čtvrtiny 19. stol.).* Praha: Karolinum. Acta Universitatis Carolinae. ISBN 80-7066-844-X.

JAKOBSON, Roman, 1973. *Linguistics and Poetics.* Cambridge: Massachusetts Institute of Technology, ISBN 9789027926128.

KNITTLOVÁ, Dagmar, 2010. *Překlad a překládání.* 2. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, ISBN 80-244-0143-6.

LEVÝ, Jiří, 2012. *Umění překlada.* Praha: Apostrof, ISBN 978-80-87561-15-7.

MINÁŘOVÁ, Eva, 2009. *Stylistika češtiny.* Brno: Masarykova univerzita. ISBN 978-80-210-4973-4.

- MISTRÍK, Jozef, 1997.** *Štylistika*. Bratislava: SPN, ISBN 9788008025294.
- MONGILLO, John F. a Bibi BOOTH, 2001.** *Environmental activists*. Westport: Greenwood Publishing Group, ISBN 978-0313308840.
- MÜLLEROVÁ, Eva, 1989.** *Současný český jazyk: stylistika*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, ISBN 80-7066-007-4.
- NORD, Christiane, 1991.** *Text Analysis in Translation*. Amsterdam: Rodopi. ISBN 90-5183-311-3.
- NEWMARK, Peter, 1981.** *Approaches to Translation*. Oxford: Pergamon Press. ISBN 978-0080246031.
- NEWMARK, Peter, 1988.** *A Textbook of Translation*. 12. vyd. Londýn: Pearson Education. ISBN 0-13-912593-0.
- NEWMARK, Peter, 1993.** *Paragraphs On Translation*. Bristol: Multilingual Matters, ISBN 9781853591914.
- NEWMARK, Peter, 1998.** *More Paragraphs on Translation*. Bristol: Multilingual Matters. ISBN 9781853594038.
- OLOHAN, Maeve, 2016.** *Scientifical and Technical Translation*. 1.vyd. New York: Routledge. ISBN 978-0-415-83784-2.
- PETRÁNEK, Jan, 1946.** *Problém kaldery*. Věstník státního geologického ústavu republiky československé. Praha, 1946, 22(20), 134.
- SCHÄFFNER, Christina, 2004.** *Metaphor and translation: some implications of a cognitive approach*. Journal of Pragmatics, 36(7), 1253-1269. Dostupné z: <https://doi.org/10.1016/j.pragma.2003.10.012>